

НОВІ ДНІ

Н О В І Д Н І

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

Ч. 5.

ЧЕРВЕНЬ, 1950

Ч. 5.

К. Бульдин. Україна (1939 р.)

“ЩОБ ТВОРИТИ СПРАВЖНЄ БО-
ЙОВЕ МИСТЕЦТВО, ТРЕБА ВІДЧУ-
ВАТИ СВОЮ ЕПОХУ, ТРЕБА ЗНАТИ,
НА ЩО ВОНА ХВОРІЄ”.

Микола Хвильовий

**

“ЗБЕРЕГАЙМО І РОЗБУДОВУЙ-
МО УКРАЇНСЬКУ НАЦІОНАЛЬНУ
КУЛЬТУРУ НА ЧУЖИНІ”.

Симон Петлюра

Постараймось самі для себе

В трьох попередніх числах ми дали нашим читачам можливість цілком вільно висловитись про наш журнал. Редакція вмістила в журналі думки прихильні і неприхильні. Ми пішли так далеко, що навіть дали місце для анонімних листів. На цей раз нехай наші Шановні Читачі пробачать, але це місце заберемо собі. Хочемо й ми дещо сказати, хочемо й ми дещо просити.

З виходом цього числа, наш журнал закінчує п'ятий місяць свого скромного існування. Кажемо скромного, бо ми ніде не трубили й не трубимо на цілий світ, що "Нові Дні" — єдиний, найкращий, найуніверсальніший, нечуваний досі журнал... Ні, ми того не говоримо. Ми коли й говоримо про себе в рекламних оголошеннях, то лише з метою повідомити наших читачів, що всупереч багатьом пророцтвам "Нові Дні" ще існують і, як і завжди, акуратно і своєчасно, себто в першому тижні кожного чергового місяця, появляється нове число нашого журналу.

Дотримуємо ми також обіцянки в кожному черговому числі дати нашим читачам твори нових авторів. Ми в засаді проти того, щоб цілий журнал писав сам редактор чи ще двох-трьох авторів. В такому випадку, то буде не журнал, а періодичне видання творів двох-трьох людей. На це хворіє більшість наших газет і журналів і через те вони, як сказав один наш критик, "пісні і безнадійно нудні". Не кажемо, що ми тут уже маємо величезні успіхи. Ні, наші досягнення ще дуже мізерні, але ми все таки поширюємо коло наших співробітників.

Виконуємо ми також і нашу обіцянку видавати журнал український, а не якийсь груповий. Разом з тим, в силу наших малих покищо можливостей, ми виконуємо й вимоги наших читачів щодо змісту журналу. Признаємо одначе, що й тут ми ще не досягли всього того, чого хочемо. То приходить з часом.

Сьогодні ми повторимо ще й те, що ми сказали ще в першому числі: не залежимо від якоїсь групи чи партії, ніхто нас не фінансує, власного капіталу не маємо, а наш журнал жив, живе і буде жити лише з передплат. Ті скромні пожертви, які дехто зробив, чи зробить у майбутньому, на розбудову видавництва, приймаємо як позичку, яку зобов'язуємось повернути. Така наша настанова одних дивує, а других гнівить. Напр. наша заява в перших числах про те, що "коли з праці видавця й редактора не будуть вдоволені читачі, то таке ви-

дання... не має навіть морального права на існування", викликала не тільки неприхильність, а навіть кпини. Не зважаючи на це, ми сьогодні повторюємо цю нашу думку й запевняємо: українська еміграція настільки культурно дозріла, що вона може й мусить мати видання, які б вона "попирала" й "підтримувала" не з обов'язку ("що зробиш — треба підтримати!"), а з бажання, себто ми мусимо мати добрі видання, а читач знайдеться.

(Закінчення на стор. 33)

ЧИТАЧІ РОЗБУДОВУЮТЬ СВІЙ ЖУРНАЛ

Приєднали нових передплатників:

1. Н. Грабовський, Торонто — 4; 2. А. Івахнюк, Торонто - - 3; 3. П. Пелешок, Торонто 2; 4. В. Болюбаш, Торонто 2; 5. Д. Герман, Флін Флон, Ман. 2; 6. В. Бельбас, Торонто - 1.

Щиро дякуємо всім цим нашим прихильникам і закликаємо всіх наших читачів наслідувати їх приклад.

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник. Видає в-во "Нові Дні", головний редактор — Петро Еолиняк.

Обкладинка: арт.-маляр Г. Новаківська

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

Канада і ЗДА — річна: \$3.00, піврічна: \$1.75.
В Англії й Австралії — річна: 1 фунт, піврічна: 12 шилінгів.

В Бельгії — річна 180 фр. бельгійських, піврічна: 100 фр. бельгійських.

Замовлення і гроші слати:

NOWI DNI

Box 452, Term. "A"

Toronto, Ontario, Canada.

ЦІННИК ОГОЛОШЕНЬ:

1 сторінка \$ 20.00
1/2 сторінки \$ 10.00
1/4 сторінки \$ 5.00
Дрібні оголошення: 75 центів за цаль друку в одній шпальті.

Адреса нашого представника в Англії:

Ukrainian Booksellers & Publishers
49 Linden Gardens, Notting Hill Gate,
London, W.2., England.

"Nowi Dni", a Ukrainian Monthly. Editor: Petro Wolyniak.
Address: Nowi Dni, Box 452, Term "A", Toronto, Ont., Canada

Printed by: The Basilian Press, 8 Beverley St., Toronto, Ont.

Теодосії Осьмачка

МАНДРІВКА

I.

Я був не з криці, не з заліза, не з бетону
тоді, коли безправний без мети ходив,
і люди українські пити й самогону
мені давали мов джерельної води.

І там, де з праці кам'яніють в пальцях жили
і висихає з горя слезне джерело,
мене спочити люди часто садовили,
і з торби все давали, що у їх було.

І почував не раз як в хаті із сім'єю
мовчали хазяїни, мов блискання роси:
і не вслухаючися я радів душею,
Що виступає в душах марево краси.

Але ж коли я втому приймав дрімоту
Зловіснішу, як на млині сова, —
Тоді вступала тихо в мовчазну господоу
Немов голодний звір таємна гепева.

І всі кишені вивертала не діряві,
розпорюючи в черевиках ремінці,
і в тій моїй одежі, що була на лаві,
обмацуючи наймізерніші рубці.

І вже коли на розшук пропадав їх задум
вони і голку відбірали й гребінець
і віддавали, н.би плату за посаду
гурткові переляканих колгоспних сердець.

І говорили люди вдячних слів багато
випроваджаючи гостей під місяць потайний...
Але ніхто не знає чи в селянську хату
бажали ще раз тих одвідин хазяїни.

II.

І польові собаки діяли так само
зі мною як і люди в темному селі:
чи я ішов по тінгах хмар під небесами
через глибокий яр до свіжої ріллі;

чи я відпочивав десь на середохресті
і споглядав у глибочезну дальню,
і після довгого вдивляння там нарешті
упізнавав церкву, моз крейдяну луку, —

однаково собаки пробіганням диким
мене не турбували й бігли в бур'яни.
Хіба що вітер тяг від мене їм до "пикни",
то нюхали повітря степове вони.

А потім сумно починали довго вити
туди, де з хмарами пливли з церков хрести,
немов людей гукав той гук несамопитий
щоб рятувати душу йшли від самоти.

Коли я в скирті спав неначе мертвий вихор
і трохи хліба мав у чусточці новій,
вони його у мене витягали тихо
і швидко відійшовши їли на траві.

Але ніколи після сну в собачих межах
не бачив я, розпачливий здавнїши крик,
аби розпорота була моя одежа
чи шапка, чи штани, чи бриль, чи черевик.

І страшно я хотів аби ту дійсність вражу
розбила дівчина сумним тремтінням слів,
хочби й таких: "Це ви за Батьківщину нашу
пішли на дику ласку польових сірків?"

Але мовчали всі, неначе купи мряки
або скорчовані пеньки в чужих гаях,
тому тоді бажав я тільки, щоб собаки
мені стрічалися бездомні на шляхах.

І мабуть час колишнього того бажання
був люто заклятий стогнанням вічних мук,
що і по днесь стрічаю гавкання й гарчання
аби у мене торбу вихопити з рук.

І я тепер уже нічого не бажаю,
затримуючи тільки свій самотній крок,
де звуки світові в безоднях затихають
і дивляться до нас мільйонами зірок!

Земляки

Максим Остапенко сидів притулившись до товстого стовбура сосни і думав тяжку думу... Здалека доносились рушничні постріли, та рідке татакання кулеметів. Час від часу з шумом над головою пролітав набій далекобійної гармати. Тоді тяжко здригала земля, а верхів'я дерев розсипали зів'ялий шовковий лист.

Деся горіло село і червоні язики полум'я лизали розкуйовджені хмари та золотими вогняними стрічками розсипалися в даліні. Пахло засмаженою глиною і горілою солом'яною покрівлею.

Узлісся, на якому зараз сидів Максим, позіхало п'ятою жаху та смерті... Довгі ряди напів завалених глибоких окопів, які були розділені між собою насипами, сполучені попережними ровами, вимощені цілими тинами по боках, та зеленим хворостом на дні. А скрізь, між ними й коло них, круглі ями від ударів гранат.

Порита гранатами та окопами земля, схожа була на якесь глинище, на якому стояли свідки недавнього бою, поламані знівечені дерева і здавалося від того страшного сорому що довелося їм зазнати, хотіли провалитись крізь землю. Та земля не приймала їх. Вона також лежала понівечена, роздерта на шматки, і тяжко стогнала. Вивернуті з корінням дуби, розторожені гілки, та молоді дерева, здавалось в такт землі, плакали своїм ще молодим соком.

Але Максим не добачав цього. Тай що йому було до цього? Він сидів, пірнувши з головою у свою тяжку думу, яка неначе якийсь тягар звалений на плечі, тиснула його до землі. Легенький осінній вітер грався рудою шетиною на його бороді, що була неголена вже добрих три неділі, і свистав сумну мелодію осені. Товсті зашкарублі, порепані, чорні неначе вугіль руки (ознаки окопного життя), тримали заялозений клаптик паперу, на якому ще виднілися фіолетові каракулі літер.

Та Максим його вже не читав. Він сидів і сотий раз перебирав у голові, вичитану тривожну фразу із шойно отриманого від дружини листа. "І ще повідомляю тобі, мій дорогий чоловіче, що корову нашу забрали на м'ясопоставку державі. Скаржилася я й голові райвиконкому, тому циботому Тимофію, одначе нічого не допомогло. Не змилювався і над малими дітьми і над тим що ти на фронті. А Каленик і досі господарює".

— Ух!... Гадюки!... — вирвалося в Максима. — І в кого вона просить помилювання, та бідна беззахисна жінка? В отих харцизяків, розбійників із Дудчиного яру?! — Він плюнув, вилаявся на адресу Каленика, витяг з кишені

вицяцькований кисет (подарунок від жінки), зкрутив цигарку і затягнувшись смердючою махоркою, знову пірнув у свою тяжку думу.

**

І раптом в Максимовій голові ниткою спогадів пролетіло все життя. Встало перед очима його село з своїми розкішними садами. Встала батьківська хата, зелена левада з кучерявими вербами та ставком, що відзеркалював тисячі променів.

Згадав як ще малим хлоп'ям під тими кучерявими вербами, що журливо хитили свої віти до землі, ловив рибу, грався з хлопцями "в довгої лози" і мережив голосну сопілку. Ту сопілку що вечорами виводила незабутню пісню молодости і брєніла як далекий відгук чогось незабутнього чаруючого, пробуджуючи в молодому тілі любов до всього свого, до землі, любов до зелених оксамитових лугів, любов до життя, окутаного голубим серпанком молодости.

Згадав як уже підлітком водив коні на пасовисько... Як при нічнім глибокім небі, левада і шумливі очерети розгортали свої безкраї поли, розстелялися у далеку замріяну синь.

Ті шумливі очерети, що завжди навівають страх на пастухів.

"Шу-шу-шу!" — Шумлять вони, протягнувшись в далечінь зеленою зачарованою стіною.

"Шу-шу-шу!" — повторюють їм в такт молоді верби в нічнім зелено-голубім серпанку.

"Шу-шу-шу!" — Підхоплює вітер і кидає пастухам, забирається під сорочку і мурашками бігає по спині. Та ще коли хтось із присутніх розповідає цікаву казку про відьом, чортів та іншу нечисту силу.

— О!.. А розповідати всі були мастаками.

Горить багаття, хрумкотять коні молоду соковиту траву. Небо нічне безкрає, та таке голубе, голубе і на ньому ні плямочки...

...Деся із-за левад виповзає місяць, блідий, похмурий і підсліпо дивиться на веселу ватагу молодців...

...Пригадував рік за роком про свої молоді літа що тисячею голосів відзивались в наболілій душі Максимовій. Та найбільше запав у пам'ять 1929 рік. Рік коли довелося розпрощатися з рідним селом і з молодістю і зупинитися віч-на-віч перед майбутнім, що не обіцяло нічого доброго...

**

Засніженою вулицею скаженіє вітер. Намітає високі кучугури снігу, грається золотими іскра-

ми, сміється, завиває і плаче. На Максимовім подвір'ї людно. Прийшли батька продавати. Розкуркулювати...

— Боже... Боже... І якіж ми куркулі? З діда-прадіда не мали своєї землі. Хіба ті 8 гектарів, що коло Одарчиного хутора? Та тож їх наділила революція. А більшість за сніп працювали. Від зорі до зорі. Очі рогом лізли. Піт заливав лице. Нічого не вдієш... Куркулі...

— Двадцять п'ять!.. Раз!.. Двадцять п'ять!.. Два!.. Хто більше?! На все подвір'я вигукує Каленик, за безцінок продаючи потом запрацьований батків маєток.

— Щоб тобі двадцять п'ять болячок під твої бульки, голоштанько ти нечесаний, — лається мати.

Продали. Забрали. Останню корову забрали, що з теляти випестили. А на весну з хати вигнали. Якжеж, Каленикові потрібна була. П'яниці і розбійники із Дудчиного яру.

— У' гадюка!.. — знову вирвалося в максима. Попався б ти мені сьогодні. Поговорив би я з тобою. Показав би тобі де раки зимують, — кровопивець ти непатентований.

Отоді, торбинку взявши, пішов Максим у світи шукати кращої долі. Та й не знайшов. Бо не було її ниде. Вкрали її Каленики і другі розбійники з Дудчиного яру. Розстріляли її. Втопили в Прип'яті, в Сивашу, в Дніпрі.

Більше трьох років працював забійником у шахті. Вантажив пароплави в чорноморській пристані. Працював на будівництві. Булакував, скитаючись по наймах державних.

А коли надокучило все, повернувся в рідне село з надією хоч душевно трохи відпочити, заспокоїти себе. Одначе, не так сталось, як бажалось. З рідних у живих Максим вже не застав нікого. Брат згинув десь на лісорозробках в Мурманській області. Мати з батьком померли в голодний 1933 рік. З тяжким болем у серці пережив Максим цей удар. Постановивши за всяку ціну помститись на новій владі, а особливо на її представників в рідному селі — Каленикові, який так багато натворив трагічного у власному житті Максимовім і розперзавшись посідав і до цього часу потом запрацьований маєток батків.

Село після голоду лишилося майже без робочих рук. А тому представники влади, хоча й поглядали з-коса, одначе примирилися з тим що він син "куркуля", і прийняли на працю. На мешкання влаштувався Максим у своєї тітки, яка якимсь чудом врятувалась від голоду.

...І знову холод, голод і злидні. Каторжна праця в колгоспі від зорі до зорі, переслідування й зневаги — все промайнуло в голові і ще тяжче стривожило серце. Максим зітхнув.

— І люди називають це життям. Та це гірше каторги.

Від цих спогадів неначе хтось камінь положив на груди і він відчуває як стає тяжко дихати йому, а холодні неначе крига, тяжкі каплі поту котяться по переораному глибокою бо-

розною чолі.

Він витяг хустку, витер нею гаряче спітніле чоло, кинув погляд на обідраних, виснажених, прибитих горем червоноармійців, що снували по лісі, як мухи, і знову пірнув у свої глибокі думи. І знову думи, думи, неначе хмари осінні всмоктувались в мозок і туманили свідомість. Він не міг вгамувати їх, не мав сил прийти до ладу з ними.

Перед його уявою знову і знову неначе на екранній стрічці, проходили одна за одною і одна подібна до другої жахливі картини з його життя. Кожна з них розкривала болючу і нову рану в його душі, і краjala серце. Навіть здавалося йому, що він відчуває як сочиться з серця кров і воно незабаром зупиниться, три-вожно вдаривши останній раз.

На цей раз вирисовувалось перед ним його рідне село в своїй повній красі та хвилини прощання з дружиною, з дітьми. Тяжким жалем вони запали в душі Максимовій.

**

Був гарячий липневий день. День, коли під ласкавим сонцем достигала розкішна садовина. Широком, трохи посірівшим, несходимим килимом красувалися достигаючі жита. Не було їм ні кінця, ні краю. Так просторо і вільно в степу, що здавалося і на душі легшає. коли послухаєш як дзвенить перешіптуючись степ; як сюрчать коники та брешуть напоєні ранковою росою колоски достигаючої пшениці.

Але яка користь людині з того, коли він невільний, коли все те, що дарує мати-земля не дістається йому, а йде в державу. Коли в хаті страшні злидні, а на серці смутно і чорно.

Сінокосарка, на якій працював Максим, була зіпсута. Задало зуби на одній шестерні і вона клацала з перебоями, неначе одинокий кулет за горою, і робила огріхи. Працювати на ній було неможливо. З шостої години ранку Максим вовтузився коло неї, але нічого не виходило з того. На кождім кроці відчувалася нездібність господарювання бездарних керівників. Шестерня, яка давно з'їлася, потребувала заміни новою. За браком нової її наварили, одначе вона не змогла витримати, не змогла замінити нової, а ще гірше, глибше заїлася і працювала з перебоями, лишаючи по собі поле неначе поскубане.

Максим весь вимазаний у матузу, злий як собака. Воно можливо і вдалося б щось зробити, чи гвинтами притиснути шестерню чи щось інше, якби не Каленик, що на якусь біду пришвендяв сюди і мов джміль гудів над головою.

— Е...е...е!.. Бачу, Максиме, що доведеться тебе покарати щонайменше на п'ять трудовнів.

— За що? — обурено запитав Максим.

— За простій сіножатки, на якій ти зараз працюєш, — кинув Каленик.

— Зіпсуту шестерню треба замінити новою. А не давати наварювати в М. Т. С. Зіпсували

вони сіножатку. На ній можна б було ще старою шестернею ліпше працювати. Ще сезон виходила б. А то ремонт, підготовка реманенту, крик, галас, а в дійсності не ремонт, а лише псування...

— Шукай оправдання! — відливо сказав Каленик. — Звалюй все на М. Т. С. — той витримає, — додав по хвили.

— А ти відійди звідси! Що тобі тут потрібно? Муха ти відлива...

— Що мені потрібно!? Я муха? — обурився Каленик і з пужалном підскочив до Максима.

— Відійди, нечиста сило! — насторожено відповів Максим.

— Бо як трахну, так дома семеро вмре. — З тремтінням у всьому тілі додав Максим, підводячись і міцно стискаючи в руці важкий американський ключ.

— Максиме! Тобі повістка, — проговорив захеканий виконавець, підходячи до сіножатки. — Завтра на восьму годину в воєнкомат, — несміло додав він.

Максим, мов не чуючи, повільно витер вітцем сіна, забруднені мазутою руки. Вдарив об землю ключами, та так, що аж у вухах задзвеніло і простяг чорні, як сама мазута, руки за повісткою.

— Як воювати, так воювати. — не звертаючись ні до кого проговорив Максим. “Я їм навоюю” — пронеслося в його голові.

— Щастя твоє, що так скінчилося! — погрожував Каленик. — А то показав би я тобі на чім горіхи ростуть. Пішов би ти туди, де козам роги крутять.

— Не знаю хто б пішов скорше. — вже майже спокійно відповів Максим і махнувши на все рукою, направився на шлях, що вів до села.

Жінка зустріла його на порозі.

— Чому так рано? Що трапилось? — З тривогою в голосі запитала вона.

— Повістка! — спокійно відповів Максим. Хоча цей спокій зраджувало ледь-ледь замітне тремтіння голосу. — Завтра на восьму годину ранку в районній військовий комісаріат. На фронт... Захищати владу робітників і селян, — з іронією в голосі докінчив він.

Жінка глянула переляканими очима на свого чоловіка і безсило сіла на лаву.

З того самого дня, коли в газетах і по радіо було проголошено страшне слово “війна”, вона не знала спокою ні вдень, ні вночі. Інколи їй здавалося, що все це минеться, якимось пройде стороною, не зачіпивши її. Не прийде той жахливий папірець “повістка”, який зможе розлучити з найдорожчим їй у світі любим чоловіком і то може назавжди.

І ось розлука прийшла неждано і мов довгою шпилькою проколола серце.

— То так скоро, вже завтра? — мов недовіряючи своїм вухам, перепитала вона.

— Та завтра ж. Фронт не стоїть, а котиться, неначе навантажений віз згори. І сюди доко-

титься... — Це “сюди докотиться” Максим сказав так, неначе цим заспокоїв себе...

Жінка здавалось трохи заспокоїлась.

— Що ж зробиш? Треба йти! Нема де дітися. В повітря не вилетиш. — І вона важко підвелася з лави. Потім підняла тяжку ляду скрині, мовчки витягла білу полотняну торбу і почала складати в неї, на всякий випадок давно приготовані речі.

Другого дня ранком Максим прощався з рідним селом, з жінкою, з малими дітьми. На залізничнім двірці стояв “порожняк” чекаючи на мобілізованих, щоб відвезти їх на фронт у чорну пашу війни.

Після промови, яку виголосив захлинаючись місцевий районний партійний організатор, майбутні бійці червоної армії, почали вантажитись. Залізничний двірць був обнесений огорожею. За нею й рідні від'їжджаючих. Крик, розпач, голосіння...

Максим стояв коло огорожі, востаннє обіймаючи дітей і жінку. А коли цілував меншого хлопчика не витримав і заплакав. Потім подивився ще раз на дітей, що посиротіло скупчилися коло жінки, заскреготів зубами, та так, що аж лице перекошилося, й понуро опустилши голову, пішов до вагону.

Жінка ламала руки та голосила як за померлим.

І ось зараз, сидючи і перебираючи в думках трагічні хвилини із свого життя, йому здавалось, що він не лише думав, а кричав своєю наболілою душею. То плакала гнівом, то ридала, неначе осінній вітер в трубі, пририта його душа.

— Гей!.. Гей!.. А що з тобою, Максиме? Про що так задумався, що й лица на тобі немає? Удар лихом об землю! — Зненацька почув голос перед собою свого близького товариша. — Кинь свої думи та ходімо може з земляків кого зустрінемо! Поповнення прийшло до нас.

Максим повернув голову, провів його постать каламутними очима, і помаленьку підвівся. Потім обтрисився від соснових колючок і важко ступаючи, неначе витягаючи ноги з грузького болота, пішов услід за своїм другом. На серце щось тиснуло тяжке, навіть для самого себе незрозуміле.

Новобранці розташувались на краю галявини в густім сосновім лісі. В горі, над вершинами дерев, легенький вітер, який деколи приносив запах горілої вовни та спаленого пороху. Тихо перешіптувались між собою віковічні сосни, мрійно похитуючи своїм зеленим розлогим гіллям.

Бійці відпочивали. На їх худих, зморених, покритих потом і дорожньою пилюкою об-

личчях, було тавро втоми, тривоги та незадоволення. Видно, що таки добре втомились. Були брудні, пропочені, запилені. Ще й зараз в кожного на плечах виднілися мокрі смуги від речового мішка та гвинтівки. Пахло потом, самосадом, онучами.

Тут, під вічно зеленим шатром густого лісу, що закриває голубу стрічку неба, було затишно і приємно. Віковичний ліс здавалося огорожував їх від всього оточуючого.

Максим підійшов до одного білоголового молодого бійця, що стоячи на колінах дбайливо витирав від дорожнього бруду свою гвинтівку.

— Ну, як поживаєш? — звичним питанням звернувся Максим.

— Та... так. Помаленьку... Як говорять, мов той горох при дорозі: хто не йде, то той і скубне, — несподіваною голови відповів червоноармієць.

— Давно ви прибули? — знову перепитав Максим.

— Та годин зо дві буде.

— А з яких місцевостей? Якщо смію питати, — намагаючись нав'язати розмову, цікавився Максим.

— О!.. Тут з різних районів є. А найбільше з Кринського району.

— З Кринського району? — здивовано перепитав Максим, не довіряючи своїм вухам.

— А з села Коростівки часом нема кого?

— Чому немає?.. Є! Тиміш, а ходино сюди, — крикнув білоголовий до недалекого гурту бійців, що попихкуючи самосадом, про щось сердито сперечались.

З гурту піднявся широкоплечий юнак і направився до співрозмовників. В нім Максим пізнав свого односельчанина Тимоша Якубу.

— А щоб вас грім не побив, дядьку Максиме! І де ви тут взялися? Не думав, не гадав, що з земляків кого небудь зустріню. Та ще з односельчан, — подаючи руку і весело по юнацькому сміючись, говорив Тиміш.

— Та я також не думав. А от зустрів. Тож не даром говориться, що гора з горою не сходиться, а чоловік з чоловіком зійдуться, — з усмішкою на устах відповів Максим.

— Ну розповідай, Тимоше, що доброго дома? Ти ж напевно недавно з дому? — з дитячою нетерпеливістю наполягав Максим.

— Річ ясна, що недавно. Всього два дні. Знаєте, ще якось і не вірится, що я вже тут. Нас же, як на пожар, везли сюди.

— О...о...о...! та тут ще гірше пожару. Ось поживеш, роздивишся, то сам побачиш, — відповів Максим.

— Та воно і в тилу не дуже добрим пахне.

— Але досить, — перебив його Максим. — Про це опісля поговорим. Ще наговоримося. Часу в нас ще багато. Ти ось ліпше розкажи як дома? Що нового? Як жінка, діти? Що доброго? — засипав питаннями Максим.

— Та що доброго в нас може бути, дядьку

Максиме? Стара біда. Якто кажуть: біда на біді їде і бідою поганяє. Жінку вашу бачив не так давно. Так собі, нічого. Бореться з бідою. Тяжкувато. Сами знаєте, як воно в нас є. То що й розповідати? Напевно ви вже знаєте, що корову вашу забрали. Поміг Каленик. Той голоштанько нечесаний. Його право. Що він прикаже — те й роблять. От хочби взяти й вашу сім'ю. Що ви винуваті йому? Хіба те, що загарбав ваш маєток. Одначе ж з'їв всю вашу сім'ю, та й зараз ще їсть. Доїдає, як іржа залізо. І про це знає все село. Але шукай того права. Де ти його знайдеш? Нема його ніде! Одначе, годі вже, дядьку Максиме. Досить йому знущатись над людьми. Хай вошей трохи погодує, або дасть Бог його куля не мине.

— Як це?... До чого ти говориш? — перепитав Максим.

— А до того, що й він на фронті. Разом з нами прибув у цю частину.

— Як?! Каленик тут?

— Так! Тут... Два "кубарі" почепили: молодший політичний керівник.

— А головою хто лишився?

— А головою зараз косоного Якіма жінка. Ви добре її знаєте. Вона також не дасть в кашу наплювати. Одначе, все таки жінка — жінкою. Не така уперта та безсердечна. Та до того не має й злоти такої на вас, як Каленик.

На цьому розмову земляків перервав голосний сигнал на обід. Бійці заметушились, забряжчали катюшками, підняли гамір. Щоб не лишитись обіду, що часто буває, Максим попрощався з Тимошем і пішов по обід.

В караулі було тихо. Гарматна канонада закінчилася рано. Теплий вересневий вітер, що грався пожовклим листом, та колихав безжурні вершини сосон, затих.

Небо звільнилося від хмар і на ньому вже мерехтіли налякані зорі. Повний місяць намагався освітити своїм золотим променем землю, заглянути в кожну щілину на ній, але в нього не вистарчало сили й він лисною блищав на синьому небі.

Навкруги тиша. Лише від річки долітала тиха журлива мелодія. Вода зачаровано дзюрчала ледви чутними прилишклими акордами, неначе польовий вітер колихав туго наліті колоски достигаючого жита. З її шумами зливалася ледь-ледь чутна симфонія глибокого, повного нездійснених задумів, зачарованого віковичного лісу. Все затихло, заніміло, неначе чекало чогось невідомого.

Максим стоїть на варті, насторожено ловлячи кожен сторонній шум і при цьому ні на хвилину не спускав очей з кам'янистого шляху, що блищав від місяця своїм рудуватим камінням. Було геть за північ, а зміни все не було. Максим нервувався.

Через кілька хвилин на обрії показалося два силуети. Стиснувши міцно гвинтівку, Максим

завмер на місці. Чути було, як билося серце та напружено дзвонила в скронях кров.

Силуети повільно наближались до Максима. В них він розпізнав своїх земляків — Тимоша й Каленика. Вони йшли стиха розмовляючи і Максим міг серед нічної тиші почути кілька фраз.

— Спить паскуда, — обуреним тоном говорив Каленик. — От і довіряй йому життя. Надійся на таких йолопів. На революційний трибунал завтра його. За кілька кілометрів німці, а він спить...

— Та ні! Не може цього бути, — озвався Тимош. — Не думаю, товариш політкерівник, що Максим заснув. Хіба ви його не знаєте? Він такий, що не засне. А хоч і задрімає, то як говорять, буде спати, а курей бачитиме.

— Стій! — Неначе вибух гранати пролунав Максимів оклик.

— Хто йде?

Цей оклик серед нічної тиші, неначе гостра шабля, пронизав серця Тимоша й Каленика. З несподіванки й переляку, вони розгубились і не могли нічого відповісти.

— Хто йде, а то стріляти буду! — знову гостро Максим.

— Розводящий, — ледве вимовив Каленик.

— Розводящий до мене, решта на місці, — продовжував Максим точно і дисципліновано виконувати "Устав караульної служби".

Каленик відірвався від Тимоша і підійшов на

кілька кроків, щоб передати перепустку та скоріше кінчати усю процедуру заміни постів.

Не встиг Каленик навіть розкрити уста, як Максим сам наблизився до нього. Якесь нервово тремтіння пробігло від руки до мозку. Приємна гаряча течія перепливла по всьому тілі.

А потім... невідома внутрішня сила сіпнула Максима і він з притишеним вигуком "коли!" пронизав багнетом Каленика, і він, як тяжкий сніп, повалився на землю. А Максим, мов несамопитий, накинувсь на нього і, б'ючи прикладом, говорив:

— Це тобі за матір! Це тобі за батька. А це за весь мій рід. Доволі ти напився нашої крові. Прийшов тобі час лопнути.

Тимош, приголомшений такою подією, не знав що робити і стояв мов закам'янілий. Він не міг промовити й слова. Лише устами ворухив та дивився широко розкритими очима на Максима.

— Скінчилося все!.. Собаці собача й смерть, — додав по хвилі Максим.

— Ну а тепер, Тимоше, — вже спокійним голосом говорив до Тимоша, дай свої "п'ять" для вірности.

Місяць, що в цей час вишлив із-за єдиної на всьому небі хмари, освітлив брукований шлях. Тоді на шляху виднілося двох людей, що міцно стискали один одному руки...

Богдан Жуківський

В шуканні власного шляху

(Спроба огляду канадійської літератури)

Література кожного народу — це відзеркалення його душі, правдива відбитка всіх його почувань, поривів і змагань. Вона народжується на заранні його історії, радіє його радощами, сумує його стражданнями і живиться та росте цілющими соками його рідної землі. В українській народній творчості звучить до сьогодні далекий гомін передхристиянських обрядових пісень, надиханих соняшним чаром розлогих піль і безхмарного неба нашої батьківщини. Українська література була у всій своїй тисячолітній історії зв'язана нерозривно з землею і долею свого народу.

Перші основи під сучасну канадійську літературу були закладені тоді, коли англійські і французькі завойовники будували в Новому світі свої колоніальні імперії, а перші європейські поселенці мандрували безмежними просторами між обома океанами. Фортеці білих здобувців і монастирі французьких місіонерів стали першими вогнищами духового життя і твердинями нової цивілізації, яку творили чужинці-приходні з-за моря, зв'язані мріями і

серцями з старою батьківщиною в чужій, невідомій країні, заселеній чужою расою.

Перші літературні спроби канадійських поетів і письменників зводяться в основному до наслідування мови, стилю, і форми вислову вельтнів англійського і французького письменства. Це епігонство, що покутувало в Канаді до початку другої половини минулого століття, не витворило і не могло витворити нічого своєрідного, оригінального і було тільки безупинним тупцюванням на місці. Над умами і творчістю представників канадійської літератури колоніального періоду панувала цілковито "стара країна" — її традиції, історія, ідеали і навіть її природа. Канадійські поети і письменники ранньої епохи жили в недійсному світі і творили в своїй уяві "проекцію Європи на західній півкулі", а крилата фраза голосила, що Вальтер Скотт і Дюма зі своїх гробів володіють канадійською літературою.

Батьківщиною канадійської англомовної прози були приморські провінції, цитаделя британської потуги в Америці. Піонер канадій-

ської повісти, **Джон Річардсон** (1796-1852), перший історик Канади, визначився як автор роману "Вакуста або пророцтво", цікавої розповіді про повстання індіанців під проводом знаменитого Понтіяка. Його сучасник **Томас Галібуртон** (1796-1865) займає помітне місце в історії канадської і загалом англомовної літератури як "батько американського гумору" ("Сем Слік", 1836). Його сатира сильна, але без жала ідкості. Її позначають не "злоба і кпини нікчемного, самовдоволеного мішуха", але поблажливість і вирозуміння мудреця. Багатогранна діяльність Галібуртона позначилася також в історіографії й політиці. У творах чи не найвідомішого з Галібуртонових наслідників, **Джеймса де Міл** (1836-80), видно намагання створити новий жанр природничо-авантюричної повісти ("Дивний рукопис"). Це шукання за таємничим і незвичайним заставило й другого визначного письменника **Вільяма Кербі** (1817-1906) звернутися до джерел канадської історії. Його "Золота собака", романтична розповідь про старовинний Квебек, ввійшла у скарбницю канадської літератури як тривалий і досі неперевершений набуток та стала зразком для сер **Гілберта Паркера** (1862-1932), майстра історичної повісти і знаменитого оповідача ("Оселі могутніх", 1895, "Сила і слава", 1925). При всій своєрідності свого стилю Паркер був тільки наслідувачем корифеїв західноєвропейського історичного роману. Також на творчості **Нормана Данкана** (1871-1916), співця величі і краси моря, позначився сильний вплив Джозефа Конрада. Іншими шляхами пішли **Чарлз Гордон** (1860-1937), "бунтар проти традиції", що накреслив у своїх творах "Чорна скала", "Священик" сильні, переконливі картини життя шахтарів і лісорубів, та **Стефен Лікок**, який показав себе у "Маломістечкових нарисах" віртуозом тонкого гумору. Ернст Томпсон Сетон ("Мої знайомі", "Біографія ведмедя"), сер **Чарлз Робертс** ("Загадки землі", "Королі на вигнання", "Мудрість пустелі") добули світову славу своїми мистецькими нарисами з життя звіринного царства, а твори **Люсі Мод Монтгомері** (1874-1942), цикл розповідей про життя на острові принца Едварда, стали улюбленими книжками канадської і американської молоді та діждалися мільйонного накладу і перекладів на цілий ряд мов. Видне місце у світовій літературі добула також **Марта Остенко** (найпам'ятніший твір: "Крик диких гусей"). З літературного доробку молодшого покоління слід згадати "Старий Квебек" **Александра Ангуса**, романтичний нарис про минуле найбільш настроєвого міста Канади, який добув приступом серця читачів, та "Князя Єгипту" **Дороти Вілсон** (1949), цікаву спробу осучаснення старовинної історії і розгляду теперішньої суспільної проблематики під кутом зору минулого, що була прийнята з зацікавленням в цілому англомовному світі. Мистецький репортаж

Брюс Гючісон ("Невідома країна", 1943) і автор природничих повістей **Джон Геес** ("Зрада в Йорку", 1949) вносять до канадської літератури свіжий подих молодості і мужності.

Канадська прозова література веде від самих початків свого існування невпинну боротьбу з примітивізмом та провінціалізмом. Сучасні канадські письменники в основному затримують місцеву тематику, але трактують її оригінально і це рятує їх від одноманітності та безбарвності. Романтика дикої Півночі, індіанські війни і життя на фермі це безумовно цікаві теми, але творче змагання канадських мистців слова не може замикатися в цих як не-як тісних і невідповідних рамках. Шукаючи нової тематики і нових шляхів молоді покоління канадських письменників намагається "вирішувати канадські проблеми так, щоб вони стали світовими" і цим кладе міцні основи під самостійний розвиток канадської літератури.

Канадська поезія народилася в Новій Шкотії, між аристократичними родинами лоялістів, твердої породи будівничих британського імперіалізму, духовою поживою яких була Біблія і твори Шекспіра та Мілтона. Піонерським духом пройняті скромні, бліді, але наскрізь щирі поезії **Олівера Гольдсмита** (1878-1861), **Чарльза Сангстера** (1822-93). Глибокий патріотизм **Сангстера** зробив його першим співцем національної єдності Канади. "Один голос, один народ – один у серці, душі, почуваннях і бажаннях", читаємо у його вірші на честь канадського національного героя генерала Брока. На жаль, ці несмілі початківські спроби, відірвані від загального процесу розвитку англійської літератури, зав'язли скоро у сльозі влучної епігонства. Цієї долі не оминув навіть **Чарлз Гевіседж** (1816-76), один з найбільших літературних талантів Канади. Він був емігрантом з Англії, вихованим на британських традиціях і у всій своїй багатій творчості залишився чистокровним англійцем. Його драматична поема "Саул" була прийнята з захопленням в Англії і США та принесла авторові передчасно і незаслужено славу найбільшого драматурга модерних часів. Сьогодні літературна спадщина Гевіседжа, не дивлячись на її досить високу мистецьку якість, майже забута. Він не зміг вросли в канадські обставини і до кінця свого життя залишився "завішеним в повітрі між двома світами". Вважаючи Англію "втраченим раєм" Гевіседж не бачив і не відчував багатої та різноманітної краси своєї прибраної батьківщини.

"Велика література", — завважає відомий знавець канадського письменства, Лорн Пірс, — "поставляє тільки там, де існує передове і суцільне суспільство. Національна література це один з найбільш гордих і могутніх символів національної окремішності. Коли Канада стала самостійною домінією, повстання канадського націоналізму було неминуче, а поет і повістяр стали виразниками пробудженої на-

ціональної свідомості. Затримуючи в загальному мистецькі і моральні ідеали Великобританії, вони сполучили їх з чітко національними почуваннями і прагненнями". Група "канадійського відродження", гасло якої було "обличчям до Канади", розпочала справжню літературну революцію. Предтечі того ренесансу, **Ізабелла Кравфорд** (1851-87), **Джордж Камерон** (1854-85), промостили шлях "великій трійці" оттавської школи (**Робертс-Карман-Лемпмен**), яка черпала обома руками з багатой скарбниці канадійської тематики і підняла форму поетичного вислову до вершин справжнього мистецтва. Ніжні, мелодійні поезії Кравфорд та палка, бойова лірика Камерона зв'язані нерозривно з Канадою, але рівночасно повні відгуків тих проблем та ідей, які стрясали світом на початку другої половини 19. століття. Камеронова збірка "Лірика свободи, любови та смерти" звучить міцними, мужніми акордами і прийнята глибокою вірою в перемогу "святої волі", що запанує остаточно у відродженому, новому світі завтрашнього дня. Його героєм не є поневоленій раб-бунтівник, але відважний лицар, що безстрашно кидає виклик тиранам і гнобителям, яких лють і ненависть не можуть спинити приходу нової весни народів. Молодший і більш здержливий сер **Чарлз Робертс** (1860-1943), витончений вчений-інтелектуаліст, вніс у канадійську літературу недосяжну красу і безсмертний чар клясичного світу. Його перші збірки оперті цілком на кращих зразках поезії старовинної Греції і Риму ("Оріон"), але могутня, первісна велич канадійської природи сколихнула небавом його "клясичною рівновагою" і відкрила перед ним новий світ. "Не спи, моя країно!" вигукує поет у своїй знаменитій "Оді до канадійської конфедерації". "Прокинься і дивись: ніч минула, а на твоїх грудях і над твоїм чолом загорівся блиск сходячого сонця". Також **Бліс Карман** (1861-1929), "невтомний мандрівник до царства краси", зумів злучити у своїй творчості елегантність і гнучкість вислову з глибиною думок і почувань. Шукаючи Бога в "малому, нікчемному світі", поет знаходить його в красі природи: "Там, де палахкотіла шарлатна лілея, я побачив Його слід на землі. Я знайшов пишноту Його одягу там, де спали останні вогні заходу" ("Сліди", 1921). Деякі літературні критики вважають Карманові "Сопілки Ііана" і "Баляди" найвищим досягненням канадійської поезії. До нього зближений своєю тематикою **Вілфред Кемпбел** (1861-1918), що виявив у збірках "Озерна лірика", "Жахлива подорож" і "За пагорками мрій" велику ліричну обдарованість. Його творчість не замикається у вузькому колі сентиментальних розважань і міркувань, але дзвенить бадьорими і мужніми тонами. Кемпбелового ровесника і друга **Арчібалда Лемпмена** (1861-99) загально вважають найбільшим поміж англословних поетів Канади. В його ніжних, повних чуття і

виразу поезіях відбивається артистична і вразлива душа романтика, "поета споміж поетів". Його збірка "Лірика землі" — це могутній гимн на честь канадійської природи, яка була для поета об'явленням краси і величі життя. З книги природи він вчився сили, витривалості і благородності: "Я збережу свій дух чистим і хоробрим, братом шляхетних в'язів і кленів, врочистим і безстрашним та стану вище смутку і горя". Виховані на творах Лемпмена, **Данкан Кемпбел** і **Роберт Сервіс** були співцями канадійської Півночі, "пурпурової величі" Скалистих гір і полярного сніга, що "освітлює довгі, морозні, зимові ночі, овіяні суворими вітрами Арктики". Золотодайні поля Юкону, життя бурлаків і авантюристів, дика природа і дикі, непогамовані людські серця описані особливо вдало у збірці **Сервіса** "Рими бродяги" (1913).

Зовсім відмінними тонами звучать поезії **Віліяма Друмснда** (1854-1909), який накрестив у своїх творах, писаних здебільше англо-французьким жаргоном, досить перекопчиву картину селянського життя в Квебеку. Дочка індіанського ватажка **Поліна Джонсон** (1861-1912) нагадує своєю оригінальною поезією, повною пристрасти і патосу, деякі ліричні твори **Леси Українки**: "Все людство є для мене цієї ночі бездушним. Мое найпалкіше бажання — бути самотньою, на самоті з сірою землею, даром Бога — землею, що видається мені пульсом мого пульсу і подругою моїх мрій" (збірка "Кремій і перо"). Для українського читача особливо цікаві "Пісні України" **Флоренс Р. Лівсей** (1916), переклади і переспіви українських народніх пісень ("Вдова") і опертих на народніх мотивах поезій ("Хустина" Федьковича). Авторка глибоко пронялася романтикою української народньої творчості і палко покохала нашу літературу за її ширість, безпосередність і благородність. Зберігаючи в основному зміст і думки оригіналів, поетка вбирає їх у нову форму та сполучає барвистість української народньої поезії і гнучкість англійського вірша в одну гармонійну цілість.

Між представниками молодшого покоління канадійських поетів треба згадати **Джека Мек Кре** (1872-1918), що добув собі ім'я збіркою воєнних віршів "На полях Фландрії" і **Мерджорі Піктгол**, "Зібрані поезії" (1927) якої визначаються небуденним артизмом вислову. Книги **А. Бравн** "Дерево воскресіння" (1937) і "Виклик часові та смерті" (1943) голосять хвалу життю, весні і молодості, а творчість **Едвіна Пратта**, може найбільш талановитого між канадійськими англословними поетами, це невпинне шукання нових шляхів і нових ідей. Його мова сильна, виразиста і ядерна. Поет не навидить все, що буденне, стандартне, пересічне і погорджує всім мрійницьким та романтичним. Дебютуючи "Книгою новофаундландських віршів" і збіркою "Титани", **Пратт** досяг вершин свого стилю у книгах "Титанік", "Бребеф і його брати" та "Натюрморт". Ціка-

вий і його "Дюнкерк", що малює драматичні події травня 1940 р. Він виказує всі характерні риси його творчості: подив до героїзму сховано за маскою брутальності і цинізму, але могутня музика віршу дзвенить величними тонами Гомера і Теннісона.

Поезія **Пратта** з'єднує в собі все те, чим цікава канадійська література в цілому. Її мужність, молодечий розмах, ширість почувань, первісна сила і оптимізм запевнюють її визначне і самостійне місце в скарбниці світового письменства. Вона відкидає штучні, класичні форми, відвертається від шаблону і срієнтується на Канаду — її природу, її минуле і сучасне та відзеркалює всі провали твердого, але повного краси канадійського життя. Ці прикмети спільні для англосовної і французької вітки канадійського письменства, та лучать їх в одну нерозривну цілість.

Історія французької прози в Канаді сягає часів перших відкривців і колонізаторів, будівничих "Нової Франції" над берегами ріки св. Лаврентія — **Жака Картье**, **Самуїла Шамплена** і **Рене ля Саль**. Подорожні записки і монастирські хроніки Квебеку оповідають простими словами величню епопею посвяти, героїзму і страждання та описують жорстоку і невмолиму, але повну романтизму добу, в якій хрест і меч були носіями та будівничими європейської цивілізації в Америці. Ця епоха живе до сьогодні в передових творах французько-канадійської і історичної літератури пера **Мішеля Бібо** і **Франсуа Гарно**. Вона сгала надхненням творця французької повісти в Канаді, **Філіпа де Гаспе** (1786-1871), якого знаменита книга "Давні канадійці" є до сьогодні національними гордощами французької Канади. Світлі традиції де Гаспе продовжував **П. Шово** (1820-90) у побутовому романі "Шарль Гере", але у творах **Антуана Жерен-Ляжой** (1824-82) і **Ернеста Шокег** позначився сильний зворот до тематики з селянського життя. Найвизначнішою представницею цього напрямку є сьогодні **Жермен Геврмон**. Між новішими представниками історичної повісти особливо замітні **Жозеф Мармет**, мислєць розповіді **наполеон Бурасса** і сер **А. Б. Рутє**. Самостійний розвиток французької прози в Канаді (особливо після перервання зв'язків з Францією в рр. 1940-44) вказує на оригінальність і незалежність нової канадійської літератури від всяких сторонніх впливів.

"Першою ластівкою французької поезії в Канаді" була збірка **Октава Кремазьє** (1827-79), надихана простотою і одвертістю та повна м'якої, ніжної настроєвості. Кремазьє був предтечею **Луї Фрешета** (1839-1908), ліричні твори якого належать до шедеврів світової літератури. Його збірки "Моє дозвілля", "Голос вигнанця", "Північні квіти", "Снігові птахи" і "Розвіяне листя" визначаються глибиною почуттів і живою уявою, але в них нема нічого палкого, бурхливого і пристрасного. Замість

"зрадливих мрій, що не дають заснути", поет поколав зрівноваженість і філософський спокій. "Душа Фрешета прозора, як кришталь" — пише відомий історик канадійської літератури **Доналд Френч**. "Любов і пристрасність мовчать у його книгах, але споміж стрічок його поезії виглядає таємниче, незбагнуте обличчя вічного і незмінного світу ідей, країни вічної правди". Сучасник Фрешета **Памф.л. Лемей** (1837-1918) черпав свої творчі соки з землі Квебеку, напоєної кров'ю і потом французьких колоністів. Його збірки "Помста", "Поетичні есеї" і "Канадійські казки" змальовують творців французької імперії в Америці, авантюристів — "ловців пригод" і спокійних, але невгнугих квебецьких селян, у яких "віра сильніша від меча, а любов палкіша від вогню". Англієць з походження, але француз душею **Віліям Чепмен** (1850-1917) був витонченим модерністом і прихильником ідеї "мистецтво для мистецтва". У його книгах "Прагнення", "Кленові листки" і "Сяйво півночі" дуже позначилися впливи західноєвропейської літератури. Збірки найвизначнішого споміж французько-канадійських поетів доби модернізму, **Альберта Люзо** (1875-1924), "Самітня душа" і "Дзеркало днів", надихані глибоким песимізмом і зневірою. Поет розглядає життя і всі його прояви "лабораторійною метою" і доходить до переконання, що все наше буття "сумне, як сама смерть", але це не приводить його до розпачу, бо цілий світ "тільки примара, сонце видиво, ілюзія". Між сучасними поетами французької Канади передове місце займає **Пол Морен**. Його книги "Емальова пава" і "Поєми попелу й золота" були прийняті з увагою і признанням по обох сторонах Атлантичного океану.

Кращі сили споміж сучасних канадійських мистців слова гуртуються довкола англосовних і французьких літературних журналів. "Кеґедієн маґазін" (виходить від 1895 р.), "Меклінс Меґезін" (від 1896) і "Саґердей ґайт" (від 1887 р.) — це дзеркало літературного життя англосовної Канади. З ними успішно змагаються французько-канадійські журнали: "Канада Франсе" (виходить від 1918 року) і "Рев'ю Трімєстрієль Канадієн" (від 1915 р.). Важливими літературними осередками країни є також передові канадійські університети.

Наймолодша вітка канадійської літератури це канадійсько-українське письменство. Канадійське українство, відірване фізично і духово від розвитку національного пня, творило свою духову культуру на традиціях старої батьківщини, але, задивлене у "срібне марєво у даліні", не могло через свої скромні спроможності дотримати кроку з "гігантським ходом на вершини" української літератури на рідних землях. Коли сучасна українська поезія й проза давно перевищила найкращі зразки найбільших майстрів слова минулої епохи, а часто й світових майстрів, то канадійсько-українська

література, стоячи на боці від загального процесу розвитку нашого духового життя в Європі, жила й далі старими традиціями, не використовуючи творчих здобутків і досягнень передових представників сучасного українського письменства. Ці моменти позначилися особливо на творчості найбільш плодovitого зпоміж українських письменників Канади, **Олександра Лугового**. Його улюблений жанр — історична повість. Не маючи змоги створити в цій ділянці щось оригінального, автор ступає втертими шляхами П. Куліша і Андрія Чайковського, а місцями обмежується до сухого переповідання історичних подій. Ясно, що такий стиль сучасного, розвиненого вже читача не захоплює, не будує і навіть не цікавить. Луговий пробує своїх сил також у драматургії. Його кільканадцять драм і комедій відзначаються досить живою дією, але більшість з них просякнута наскрізь штучними і непереконливими пагіріотичними деклямаціями. Іри всіх своїх недоліках Луговий — безумовно талановитий письменник. Його “Безхатний” (1946), повість з українського життя в Канаді, вказує на неабиякий хист автора у змальовуванні сучасного, злободенного. Правда, книга перевантажена зайвим баластом політично-філософських міркувань і надто вже одностороння у своїй “критикоманії”, як зазначив один з критиків Лугового, але вона вказує й на те, що при невпинній праці над собою і зосереженні на канадійській тематиці Луговий зможе створити не одну вартісну й оригінальну річ.

Життя українських переселенців у Канаді є також предметом монументальної повісті **Іллі Киріяка** “Сини землі” (1939-45). Перший том цього видатного твору був прийнятий українським громадянством Канади з великим захопленням і небуденною радістю. Його розцінювали як “початок епохи” в канадійсько-українській літературі, але відсутність розважної й об’єктивної фахової критики не вийшла на користь авторові і самому творові. Дальші два томи, дотого написані ще й прихвально серед важких умов учительської праці, вийшли досить блідо і розчарували велику більшість читачів. Все ж таки мистецька якість твору, зокрема його епічний, розповідний стиль і майстерний малюнок та характеристика головних персонажів запевнюють Киріякові тривале і покищо виняткове місце в канадійсько-українському письменстві.

Споміж інших представників канадійсько-

української прози слід згадати автора повісти “Голос землі” і “Цікавих оповідань з давньої Канади” та одночасно й рецензента “Нового Шляху” **О. Іваха, Михайла Петрівського** (новела “Магічне місто”) і **Наталію Когуську**, авторку декількох оповідань (“У політі до волі”, “Мати”) та цілого ряду рецензій, друкованих на сторінках “Українського Голосу”. Драматург **Микола Ірчан** (п’еса “Родина щіткарів”) виїхав в Україну і там був знищений більшовицькою владою, а надійний поет **І. Данильчук**, з-під пера якого вийшла деяка кількість поезій, розкиданих по різних часописах і журналах, помер передчасно і не здійснив сподівань, пакладаних на нього канадійсько-українською громадськістю.

Приїзд цілого ряду наших майстрів слова з Європи після закінчення другої світової війни відкрив перед українською літературою в Канаді нові перспективи. На терені Канади перебуває зараз відомий наш романіст **Улас Самчук** і декілька менш і більш визначних старших і молодших поетів і письменників, як **В. Софронів-Левницький, О. Гай-Головко, О. Сморич, П. Волиняк, В. Кримський, С. Підгайний, Р. Личаківський, Б. Олександрів, В. Скорупський, Ю. Бескид-Тарнович, Ганна Кубанська, В. Листвич** та інші. Правда, творчість цих авторів обмежена тепер до чисто української тематики і не має ніякого відношення до Канади, але треба сподіватися, що наші письменники вродуть з часом у канадійські обставини та внесуть може не один цінний вклад у скарбницю канадійсько-української культури. Ми не кличемо наших письменників до “канадизації” чи “американізації”, навпаки, палко бажаємо, щоб вони зберегли своє українське стилеве і духове творче “я”, але поширення української літератури канадійськими темами, поданими в українському освітленні, нічого, крім користі і збагачення, нашій літературі не принесе. За доказ цього можуть бути англійська і французька літератури, які черпають матеріал для своїх творів з усіх закутин земної кулі, але від того ніяк не перестають бути англійською чи французькою літературами за своїми духовими, чи навіть стилістичними, ознаками.

Віriamo, що скоро українська література в Канаді відіграє таку роль у розвитку канадійської культури, яка припала колись українським піонерам в економічній розбудові цієї “країни сили й надії”.

Дещо нове про “Норманську теорію”

ВСТУП

Кожен нарід, як нація, цікавиться своїм минулим, вишукує всі можливості пізнати його, вивчає стародавні свої та чужинецькі джерела, літописи, перекази, створює численні легенди, теорії про початки, походження держави, нації.

Особливо славні легенди про початки своїх держав створили греки. Але греки в давнину мали колонії на берегах Чорного та Озівського морів, над Бористеном (Дніпром), Доном, Богом тощо. Вони, власне, чимало вплинули на створення легенд і про походження України-Русі.

Характерною ознакою грецьких легенд про походження держави — це здебільшого три брати-володарі. Вони хоробрістю і розумом опановують державу, мудро правлять, і народ їх приймає, любить, шанує. В основу всіх грецьких сказань про початки грецьких держав лягла реалістична грецька мітологія.

І нас, українців, надзвичайно цікавить питання про початки України-Русі. Чимало народ створив про це легенд, чимало вчені створили теорій... Над цим працювали наші друзі й недруги. Одні, щоб уславити нашу Україну, — другі — звести нанівець.

Спогадаємо деякі легенди та теорії, коротко їх оглянемо, зупинимось на головніших, на їх значенні.

На жаль, у нас нема певних письмових українських відомостей про початки Русі — української держави. Правда, є чимало письмової документації чужинецької — грецької, римської, готської, арабської, хозарської та інших. Це, хоч трохи, але допомагає пролити світло на справу, яка нас цікавить.

2. ДОІСТОРИЧНЕ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРИТОРІЇ

Русь-Україна знаходиться на шляху з Азії в Європу, а тому через цей шлях, як до Великої мандрівки народів, так і під час і після — через територію Русі пройшло сила-силенна народів-номадів: скити, кімерійці, сармати, аляни, бесси, костобоки, карпи, бастарни, готи, гуни, болгари, авари, венгри, хозари та інші. Ці народи у нас зупинялись на деякий час, провадили боротьбу з українськими племенами — антами, дромітами... підкоряли наші племена (племенні державки), примучували* сплачувати данину. І сплачували українські племена данину і скитам, і готам, і сарматам, і хозарам, і багатьом іншим. Після зорганізувались, об'єднувались, загартовувались у боротьбі, творили міцні військові з'єднання (а це вже му-

сила бути бодай примітивна держава), і перемогали поневолювачів, звільнялись з-під чужинецької зверхности. Це ми маємо, як приклади, як в доісторичну давнину звільнялися народи Русі-України з-під влади скитів (правда, тут допомогла ще й інша сила), і готів, і сарматів, а в історичний час — від хозарів.

3. ДЖЕРЕЛА ТА ПАМ'ЯТКИ ПРО ДОІСТОРИЧНІ ЧАСИ РУСИ

Крім чужинецьких письмових документів ми маємо й свої — літописи та матеріальні пам'ятки — археологічні, антропологічні — з розкопок могил, поховань, місць доісторичних оселень-стоянок, рештки майстерень, цвинтарі, і, врешті, маємо частково відомості і з народньої творчості, частина якої збереглася до цього часу. На жаль, запис народньої творчості почали в Україні лише в другій половині XIX ст., тоді, коли в Греції “Енеїда” і “Одисея” вже були записані в VI-V ст. до Христа, а Франконська держава збрала вже й записала народню творчість іще у VII-VIII ст.

Як поперед було сказано, народи Русі (України) в доісторичні часи носили різні назви, головним чином за місцем оселення, або назви поневолювачів-переможців — анти, зар-дан (біля Понту Евксинського — нині Чорного моря), дроміти, скити і т. д.

Відомо з археології, — яка, на жаль, почала розвиватися лише з середини минулого століття, — що на наших землях існувала стародавня культура, т. зв. — надбужанська, на якій розвинулася пізніше, т. зв. трипільська культура (відкрита вперше на Київщині біля села Трипілля). Існувала ця остання культура 2500-2000 літ до Христа й охоплювала поріччя Дніпра, Десни, Бога, Дністра. Цю культуру створили, за здогадками вчених, якісь західні племена, можливо й греки, які пізніше примушені були вимандрувати до М. Азії. За твердженням деяких учених, ця трипільська культура* лягла в основу Мікенської грецької.

Звичайно, цю культуру створили невідомі нам народи, і, аж ніяк не можемо твердити, як рівнож заперечувати, що то були наші племена.

4. ЧУЖИНЕЦЬКІ ДЖЕРЕЛА

Відомо нам, що на “мапі Сарматії” грецького географа II стор. по Христі Клавдія Птоломея, що серед названих ним 50 народів —

* Літописці писали примучувати, а не примушувати.

* Трипільську культуру відносять до межі палеоліту (старокам'яна доба) й неоліту (новокам'яна доба).

були у цім складі й венеди (слов'яни), з них анти на сході. А ми знаємо, що анти — це були наші пращури.

До IV стор. наші предки (пращури) посіли територію по ріках — Бористену (Дніпру), Дністру, Богу, Десні аж до Озівського моря. Про це писали — Геродот, Лев Диякон, Маврикій і другі.

Особливо прислужився нам готський історик Йордан (пол. VI ст. по Хр.). Він багато писав про наших предків **антів**. З цих же джерел відомо, що 375 р. по Христі, по смерті готського короля Германариха, наступник його, король Вінитар пішов війною на **антів**. Тут він зустрів сильний військовий організований опір, і, навіть, спершу потерпів поразку. Зібравши свої сили, Вінитар знову вдарив на **антів**, взяв антського короля Боза (Бож-Божидар-Богдан), його синів і воевод у полон, разом 70 душ і розп'яв їх на хрестах. Відцілья ми робимо логічний висновок, що **анти** були вже в IV ст. зорганізовані в державу (звичайно примітивну, племенну, на наші держави не похожу), мали свого царя-вождя, були войовничі, і, навіть, перемагають, бодай тимчасово, велику збройну силу Вінтаря...

Прокопій Кесарійський, VI ст., дорадник візантійського полководця Белізарія, дає докладний опис **антів**, їх зовнішність, характер, вірування. Це підтверджує цілком, що **анти** були наші пращури (предки). Пізніше, також VI ст., подав не менш докладні відомості про **антів** грецький письменник Маврикій (582-601). Таким чином, довідуємося з чужинецьких джерел — грецьких, римських, готських, арабських, хозарських і др. про існування і життя **антів**.

5. УКРАЇНСЬКІ ДЖЕРЕЛА

На жаль, треба сказати і те, що у нас перша письмова документація про початки України-Руси з'являється аж в XI ст. Правда, літописець Глестор згадує про життя Руси (України) з другої половини IX стор. Наскільки ті відомості-спогади вірні з точки зору наукової, наскільки послідовно-правдиві — сказати трудно.

Нелегко було ченцю Києво-Печерської Лаври, Нестору (якому і приписують найстарший літопис України-Руси — "Повість временних літ"), спогадати одне-півтора сторіччя назад; безумовно неможливо було йому перевірити правдивість всього того, що він чув від людей; не можна було тоді вимагати від ченця наукової правдивості й послідовності, який умів писати, "виконуючи заповіданий Богом обов'язок — описувати долю рідної землі". Треба бути гордими і з цього, тшитися і цим, що ми маємо на сьогодні. Отже, і тодішні ченці, як освічені люди свого часу і патріоти рідної землі, ставили перед собою питання: як, коли і де почалась Руська земля (Україна), хто розбудував цю державу?

6. ЗАПРОШЕННЯ ВАРЯГІВ

У літописі "Повість временних літ" ми й читаємо сказання про покликання варягів: "Варяги домагалися дані від слов'янів, але ті виступили проти напасників і вигнали варягів за море. А почали сами собою володіти. І не було у них правди, і повстає рід на рід, і були у них чвари, і сами почали воювати з собою. І сказали собі: пошукаймо князя, що володів би нами і судив нас справедливо. І дали знати до варягів: земля наша велика й багата, але ладу у ній нема: прийдіть княжити і володіти нами..."

І тоді, 862 р., мовляв, прийшли до Новгороду три брати з варязького племені "Русь" — Рюрик, Синеус і Трувер. Рюрик оселився в Новгороді, Синеус — на Білоозері, Трувер — в Ізборську...

7. ВАРЯГИ (НОРМАНИ)

До речі, треба коротенько пригадати, хто такі були варяги. На скандинавським півострові (нині — Швеція і Норвегія), в країні кам'янистій, суворій, в країні снігів і льодів та фіордів — жили германські племена, що їх називали норманами. Починаючи з VIII-IX ст. ці племена почали об'єднуватися в державки. Колишні ватажки племен примушені були організувати загони відважних лицарів-норманів і шукати у світі щастя, прожитку, бо їх бідна з боку природнього країна не могла в той час дати їм належного прожитку. Запалені своєю романтичною вірою, своїми чудесними "сагами", з вірою у своїх "валькірії" — пускалися вони з своїми вікінгами морським шляхом у далеку дорогу. Нормани здорові тілом, росли, мужні, виносливі, загартовані своєю суворою природою, войовничі, красиві, сміливо дивилися смерті у вічі. Героїзм і відвага — це головні властивості норманів-лицарів. Шуліками шугали вони на своїх плоскодонних кораолях по морю, океану й ріках. Блискавично вони з'являлися у оерегів тєї чи іншої країни, пускали свої швидкі човни ріками в середину країни... Там пограбують, візьмуть бранців, повбивають тих, що опір чинили, спалять селища й также блискавично зникали. Це був пострах для Європи в IX-X ст. Вони, навіть, облягли були Париж і взяли великий окуп. Бували вони, як сміливі мореплавці, не тільки в північному морі, але й в Середземному й Чорному. Нормани допливали до Данії, Англії, Франції, Іспанії, Середземним морем — до Малої Азії. Вони ж перші в ті часи перепливали Атлантийський океан і добралися до Америки за кількасот років перед Колумбом. Мета їх таких подорожів: одні — пограбувати, другі — поторгувати, треті — оселитись на вигідній землі, четверті — найнятись у військо, п'яті — щоб і владу захопити й свою зверхність накинута...

На Русі цих норманів звали варягами.

8. ЗАРЯГИ НА РУСІ

Безумовно були нормани й на Русі-Україні. Спочатку нападали, потім торгували та у війсьсько (княжі дружини) наймалися. Наші Київські князі, в тім числі й Володимир Великий, — наймали норманів і з допомогою цих лицарів перемагали своїх ворогів. Аж Володимир Великий, використавши їх у боротьбі з Святополком, — остаточно відправив до Скандинавії, частково до Візантії. І, дійсно, ці лицарі відваги мали на Русі вплив. Навіть на договорі Олега з Греками є чимало варязьких підписів. Не можна цілком заперечувати, що в крові українських князів була и варязька кров. Але це вплинуло лише позитивно, вселяючи воївничий дух у наших князів. Можливо, що частково бурхлива варязька кров виявилась у воївничості Олега, Святослава-Завойовника. Це не пошкодило. З пошани до відважних лицарів і Русь запозичила у варягів деякі імена. Навіть і князі тоді носили варязькі імена — Олег, Ольга, Ігор (норманські Гельга, Рігер і т. д.). Але саму легенду про **покликання варягів** вчений світ у більшості відкидав.

Спогадаймо, до речі, ще другу й третю легенди про київських варязьких князів.

9. АСКОЛЬД І ДИР

Літописець оповідає, що у князя Рюрика було два розумних мужі, хоч вони й не були княжої крові — Аскольд і Дир. Відпросилися ці мужі-купці у Рюрика й попливли бористеном (Дніпром) униз до Візантії. Під час цієї подорожі вони побачили на правому березі ріки красиве місто. Розпитали вони, що це за місто, хто у ньому княжить. І коли дізналися, що тут князів нема, а були князі кий, але вимерли, то запропонували свої послуги княжити в Києві. Кияни й прийняли їх за своїх князів.

Між іншим, арабський письменник Масуді пише: "Перший між королями Словенськими, то король Аль-Дир. Він має велике місто, великі залюднені оселі; в столицю його держави приходять мусульманські купці з різним крамом..." І, навіть, є відомості, що Аскольд ходив походом проти Царгороду 860 року.

Щоб ближче підійти до справи, спогадаймо іще і другу київську літописну легенду про Аскольда й Диру.

882 року Олег, зібравши велике військо, як варязьке, так і з підкорених народів, рушив по Бористену (Дніпру). Побачивши красивий Київ, розпитав, хто там княжить і зрадливо послав до Аскольда й Дири:

...Прийшли до київських гір і Олег побачив, як княжать Аскольд і Дир. Спрятав вояків у човнах, а інших позаду поставив, а сам поїхав з малим Ігорем на руках. Приплив під Угорське, заховав своє військо й прислав до Аскольда і Дири із словами: "Я купець, їдемо до Греції від Олега і Ігоря княжича;

прийдіть до нас, до родів своїх..."

А коли Аскольд і Дир прийшли, то всі вояки Олега вискочили із своїх сховищ (човнів), а Олег сказав їм: "Ви не князі і не княжою роду, а це син Рюрика..." І тут же наказав убити Аскольда і Диру. Їх убили, винесли на гору й поховали, а в Києві став княжити Олег...

10. ПОГЛЯДИ ВЧЕНОГО СВІТУ НА ЦІ СКАЗАННЯ

Як попереду було сказано, чимало вчених приймали ці сказання безкритично, але більшість — поставила під сумнів і відкинула їх.

Ця, т. зв. **норманська теорія** скорше не наукового, а політичного значення. Щоб зменшити вагу Києва, краще сказати Київської Русі — наші вороги, росіяни, всебічно трактували цю теорію на свій лад, як правдиву. Диспутували й полемізували над норманською теорією значні вчені, як то: Татіщев, Шнецер, Солов'йов, Павлов-Сильванський, акад. Ф. Тарновський, проф. М. Костомарів, проф. А. Градовський, проф. Сумцов, проф. М. Драгоманів, акад. Бодуен-де-Куртене, акад. А. Васільєв, Евріс, Нейман, Максимович, Венелін, Забелін, Гедеон Надєждін, Ірушевський і багато інших. Одні з них стояли за цією теорією, другі — проти. Царський уряд, безумовно, стояв "за правдивість цієї теорії"... Схему історії Росія була скомпонувала шгучно, на принципі "єдності князів, єдності народу".

Проф. Шелухін пише:

... "В схемі російської історії народи виключено з суб'єктів, хоч кожен з них творив свою історію та ще й давнішу перед 862 р. Визнати це означало б визнати за народом особливості й права, тоді як для унітаристів історія кожного народу є сепаратизмом і політичним злочином. Унітаристи проголосили, що українського народу "ніет и не было", а тому нема й не було української історії. А як розсліди про Русь, зв'язані з українською історією, то й їх не допускали. Русі не шукали там, де треба шукати..."

Коротенько розгляньмо ці сказання й, прислухавшись до дискусії з приводу цього, сміливо можна сказати, що сказання досить не вдалі. Русь у ті часи вже була досить організована й не потребувала "нашийника-дяді", щоб поганяв зверху...

Щодо сказання про Аскольда й Диру, то це малоправдоподібно, до деякої міри цілком по дитячому... Для чого треба було Олегу (брат Рюрика) брати мале дитя, Ігоря, з собою в небезпечний похід? Чому ж Олег — регент Ігорів — залишив Новгород і більше туди не повертається? Де ділися Сінеус і Трувер? Невже кияни такі діти, що враз погодилися на пропозицію Аскольда й Дири прийняти їх за князів?... Можна було б поставити сотку питань, які показали б нелогічність цих легенд, але вважаю за зайве, бо в друку це досить ви-

світлено.

Ще скажу лише те, що Аскольд і Дир дійсно княжили в Києві, але в різні часи, ніхто їх не вбивав і поховані один від одного на відстані близько 6-8 км.*

Я тут торкнувся лише найновішого у справі норманської теорії, чого іще не було в друку.

11. НОВЕ В СПРАВІ НОРМАНСЬКОЇ ТЕОРІЇ

Старець Нестор (чи інший манах) бажав якнайкраще прислужитися своєму народові, відповісти на його болюче питання, як повстала держава Русь (Україна), хто її започаткував, хто був першим будівничим. До Києво-Печерської Лаври завжди збиралися тисячі людей з різних сторін і держав. Літописець старанно вислуховував окремо "про історію землі рідної" і що йому здавалось близько правдоподібним — він це фіксував, як істину (з його точки зору). Так записав він і сказання про покликання і прихід до Києва варягів.

Справа в тому, що іще недостатньо студіювалась старо-норманська мова, а це могло б кинути багато світла на деякі темні місця нашої історії.

Граф Ігнатієв, аматор історії, якраз взявся було іще перед першою світовою війною (1914 р.) за справу студіювання старо-норманської мови й "норманську теорію" про прихід варязьких князів — розвіяв.

У старонорманській мові слово "Рюрик" — визначало князь; слово — "Трувер" — сторожа (варта); слово "Синеус" — сім'я, родина.

* Про це подамо пізніше й докладніше.

В IX ст. дійсно нормани-варяги мали декілька значних наскоків на українські землі, в тім числі й на Новгород. Щоб рятуватися від цього жаху, тих наскоків, була організована така остоорога. В бік варягів перша основна укріплена точка — це **Ізборськ** (на півд. захід від Пскова). Тут і було поставлено заставу-варту. Це перше військо — **трувер** — і мусіло затримати варягів, а тимчасом начальник "трувера" давав знати до Новгорода "рюрику"-князю, який поспішно збирав військо й негайно поспішав назустріч варягам. Далеко на схід, у відносній небезпеці, знаходилась сім'я (родина) князя — "**синеус**" — це в Білозері. Вирушаючи в похід проти варягів, князь відправляв свою родину іще далі на схід...

І, насправді, коли ми поглянемо на історичну мапу, то й побачимо правдоподібне розташування згаданих міст.

Літописець, як видно, чув такі назви варязькі як "трувер", "рюрик" і "синеус" і безкритично їх прийняв і назвав трьома князями, що тоді було дуже модним складати легенди про заснування держави здебільшого 3-ма князями...

Це твердження розвіює абсолютно норманську теорію й проливає світ на сказання "про прихід варягів".

Про свої студіювання над цією справою граф Ігнат'єв мені звірився в 1914 р.... Зважаючи на обставини, я взяв на себе сміливість короткце висвітлити.

Друге, нові документи, знайдені в Олександрії (Єгипет) в 1914 р., подають відомості, що перші князі в Україні-Русі були таки українського походження, але про це подам пізніше.

ОДЕСЬКА ХУДОЖНЯ ГАЛЕРЕЯ

Одеська художня галерея, яка існує вже понад п'ятдесят років, належить до одної з найбільших українських картинних галерей. Її картинний фонд, розподілений на 5 великих відділів, привертає до себе увагу сотень тисяч відвідувачів. Про зацікавлення галереєю свідчить факт, що її відвідують понад п'ятсот тисяч осіб щорічно.

Назви основних п'яťох відділів такі: 1. Вісімнадцяте століття, 2. Перша половина XIX століття, 3. Пересувники, 4. Радянські майстри, 5. Російська графіка. В останньому відділі звичайно виставлені переважно праці українських графіків. Так само, як і в київському "Музеї Русского Искусства" виставлено картини українських мистців...

В одеській картинній галереї ми знайдемо праці таких відомих майстрів портрету як Левицький, Боровиковський, Рокотова та інших.

Там є й знаменитий твір Репіна "Гайдамаки". В цьому творі великий мистець з надзвичайною силою відтворив відвагу і невгамованість української революції. Звертають на себе увагу також і праці Ярошенка, виставлені у відділі "пересувників". Особливої варті уваги його робота "В пересильній тюрмі", яка має багато спільних рис з такими славними його творами, як "В'язень" і "Всюди життя".

Є в галереї також і твори Пимоненка ("Брід"), Журавльова ("Пряля"), Айвазовського ("Прощай вільна стихія" — Пушкін на березі розбурханого Чорного моря), цілий ряд творів Серова, Мамонтова, Алафузової та відомого одеського художника Констанді.

Одеська галерея має також багато творів сучасних українських малярів В. Касіяна, О. Шовкуненка, є твори А. Гарасимова та І. Грабаря. Не бракує там і творів сталінського "придворного" портретиста І. Бродського.

На кордоні світів

“Коли забуду тебе, Єрусаліме, нехай всохне моя правниця, нехай язик мій прилипне до гортані моєї, коли не згадаю тебе, коли не поставлю Єрусалім над усі радощі мої”. В цих словах псалмопівця відзеркалюється патка любов, з якою цілий християнський світ згадує святе місто, зв'язане нерозривно з особою Спасителя і світлою містерією Воскресіння.

Початки міста губляться в заранні віків, на грані легенди та історичної правди. 1400 літ до Христа “Урусалім” — “місто миру” — був прикордонною твердиною могутньої імперії

жидівської держави, розташованої на шляху єгипетських, асирійських і вавилонських завоювань. Чотири століття невпинної боротьби з наїзниками виснажили і остаточно зламали її силу. “В дев'ятнадцятому році Навуходоносора, царя вавилонського”, — читаємо в повному драматизму біблійному оповіданні — “прибув Навузардан, начальник прибічників, слуга царя вавилонського в Єрусалім і спалив храм Господень і царську палату й усі будинки в Єрусалімі і мури навкруги Єрусаліму зруйнували полки халдейські”. Мешканців міста виселено й порозміщено в різних частинах Вавилонської імперії.

Єрусалім. Арабська частина міста.

фараонів. Бажливі торговельні шляхи вели з Єрусаліму до побережжя Середземного моря і Дамаску, а старовинний військовий шлях, що проходив у недалекому сусідстві міста, сполучав Єгипет з Асирійським царством. Коли жиди завоювали Палестину, то Єрусалім належав до аморійців. Згодом євусеї, одно з тубільних племен Палестини, заволоділи містом та перезвали його на Євус. В біблійній Книзі Суддів виразно підкреслюється, що Єрусалім був для жидів чужим містом: “Не підемо в город чужинців, що не з синів Ізраїля”. Щойно цар Давид добув Єрусалім (приблизно 1058 р. до Христа). До найбільшого розквіту дійшло місто за панування Давидового сина Соломона, що прикрасив його цілим рядом розкішних будівель і збудував величній храм Єгови, один з найкращих зразків будівельного мистецтва всіх часів.

Поділ Соломонової спадщини на юдейське й ізраїльське царства був важким ударом для

цією володарів гасмонейського роду, які з трудом держали в своїх слабих руках керму держави серед безупинних внутрішніх спорів і міжусобиць. Світом, який оточував мале жидівське князівство, зрушували могутні потрясення. Народжувалася нова доба, валила старі царства й імперії. Римський полководець Помпей, виступаючи як посередник між двома суперниками до єрусалімського престолу, вступив у місто на чолі своїх переможних легіонів 65 р. до Христа. За царювання римського ставленика Ірода Єрусалім пережив новий період розквіту і став знову одною з найрозкішніших столиць Азії. “Десять мір краси зійшло на світ”, — пише одна старовинна хроніка. — “Єрусалім взяв дев'ять, а решта світу — одну”. На місці колишнього храму Соломона станула нова святиня, одна стіна якої, відома під назвою “мур плачу”, заціліла по сьогоднішній день. Серед кам'яних горбів Юдеї повстало нове місто, що єднало в собі два чужі світи.

блискучість і силу Риму та одухотвореність і містицизм вічно таємничого Сходу.

Над безмежними просторами римської імперії, скривавленими довгими роками жорстоких воєн, запанував знову мир, а дивне сяйво ви-флеємської зорі сповістило світові, що "сповнилися часи". Єрусалим бачив трагедію Голготи і величній тріумф Воскресіння, але його байдуже і закамяніле серце поклонялося іншим богам. Над містом, яким стрясає внутрішні чвари і роз'єднання та сліпа ненависть, збиралися знову грізні, зловіщі хмари. Грабіжницька полтика Риму і надія на прихід нового, "світського" Месії були безпосередньою причиною вибуху загального повстання 67 року. У безпощадній боротьбі вся країна була спустошена вогнем і мечем, а доми і мурі Єрусалиму зрівняно з землею. Коли імператор Гадриян постановив побудувати на місці Єрусалиму нове римське місто і здвигнути на руїнах Іродової святині храм Юпітера, жиди зірвалися до останньої розпучливої боротьби, але були зламані залізною рукою Риму. Місце, на якому стояла святиня, заорано плугом, а Єрусалим заселено римськими і грецькими колоністами та перезвано на Елія Капітоліна.

З приходом до влади Константина Великого і проголошенням християнства офіційною релігією римської імперії, поганське місто набрало нового характеру. В 336 році побудо-

вано першу церкву Гробу Господнього — символ перемоги нової віри, а собор в Халкедоні зробив Єрусалим столицею нового патріархату. В 614 році перський цар Хозров II напав на Палестину, добув при допомозі жидів Єрусалим, спалив головні церкви міста і вивіз до Персії дерево св. Хреста, але візантійський імператор Гераклій розгромив ворожу армію і повернув святі реліквії в руки єрусалимського патріарха. Врочисте торжество, влаштоване з цього приводу, дало початок святові Воздвиження, яке Церква обходить по сьогоднішній день.

Перемога над Персією була одним з останніх тріумфів христіянської імперії. В пустинях Аравії народжувалася нова сила, якій судилося стрясти в недалекому майбутньому самими основами християнства. Зелений прапор ісламу був заткнутий на мурах Єрусалиму,

а каліф Омар дякував Аллахові за перемогу, молячися на сходах, що вели до церкви Воскресіння. Мошея Омара, здвигнена візантійськими будівничими на горі Морія, на місці, де колись пишалася Соломонова святиня, стала храмом перемоги і святощами мусульман цього світу.

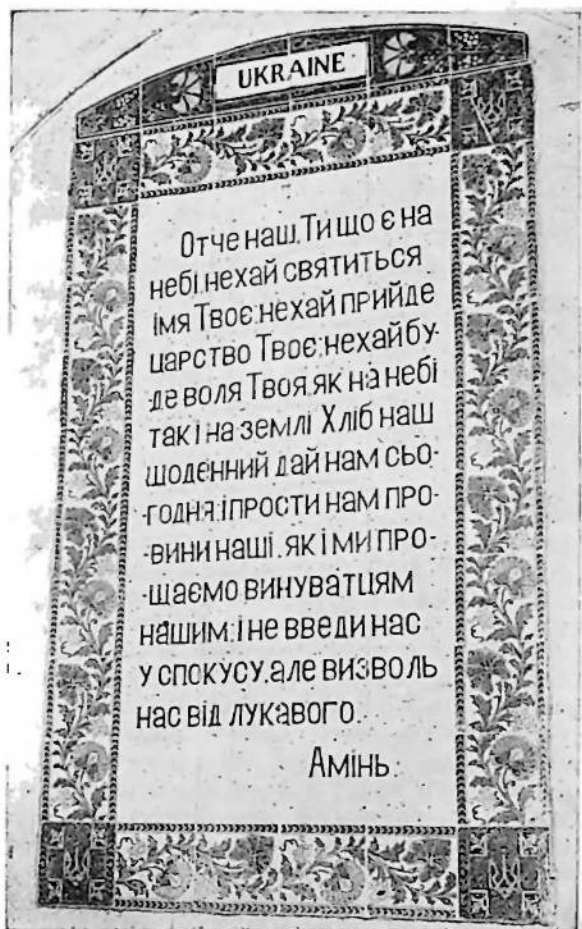
Довгі століття під арабським і сельджуцьким ярмом залишили на Єрусалимі нестерту пляму орієнтального міста, а десятки струнких мінаретів, з яких голошено кожного дня хвалу Пророкові, піднімалися над вулицями святого городу як паруга і зухвалі виклик переможного ісламу цілому християнському світові. Цвіт лицарства Заходу прийняв цей виклик. Могутній вигук "Бог так хоче!" покотився грізною луною по Європі та дав почин до стихійного зриву, що відомий під назвою хрестових походів. Здобуття Єрусалиму об'єднаними силами християнських армій 15 липня 1099 р. перейшло до історії як безсмертний чин тих, які "простують в ході духові шлях і вмирають на шляху". Засноване завойовниками Єрусалимське королівство було барвистою сумішшю культури європейського середньовіччя зорієнтальною цивілізацією. Західнофеодалну систему прищеплено на землі Сходу, а кругом Єрусалиму вирости готичні замки і цитаделі латинських баронів. Доля мініатюрної християнської держави, розташованої

Єрусалим. Грiб Рахілі.

в серці ворожого арабського світу, вирішилася в битві під Тиверією 1187 р. Переможний султан Саладин вступив в Єрусалим, а останній зрив європейського лицарства заломився близько стін святого міста.

Століття поплили знову спокійним, однак нічим річищем, яке заколючували тільки зем-

Єрусалим. Український "Отчешаш" у церкві Отчешашів

летруси, пшесті та внутрішні заворушення. 1517 року Сирія перейшла під владу турків, а султан Сулейман I обвів Єрусалим новим муром, побудованим на основі укріплень хрестоносців. Здавалося, що єрусалимські стіни остануться назавжди "нимими свідками подій, що вмерли". Монотонну тишу сонного провінційного міста трохи зрушили громи гармат Наполеона, який проходив зі своїми військами Святою Землею в марші з Єгипту до Сирії. 1858 р. Єрусалим розширено поза давні мурі, а договір, підписаний Туреччиною, Францією і Росією в справі охорони Гробу Господнього, відкрив ворота святого міста перед християнськими прочанами цілого світу. На скалистих юдейських горбах вирости нові церкви, монастирі, мешкальні ділянки та парки. В роки першої світової війни Єрусалим змінив черговий раз свого власника. Британські війська під проводом генерала Алленбі вступили в місто 9 грудня 1917 р., за місяць після того, як лорд Балфур проголосив від імені уряду Об'єднаного Королівства свою знамениту декларацію: "Уряд Його Величності задивляється прихильно на створення в Палестині національної батьківщини жидівського народу та до-

жить всіх зусиль, щоб полегшити досягнення цієї цілі". Рішучий спротив арабського населення припинив на деякий час здійснення цих задумів.

Під британською владою почався період посиленої модернізації Єрусалиму. В місті запроваджено знамениту систему постачання води, заведено електрику, побудовано магістриали до Вифлеєму, Яффи, Геброну і Єрихону та здвигнено цілий ряд публічних будівель, між ними резиденція британського комісара (тепер головна квартира ООН), відомий готель царя Давида, дім ІМКА і університет з найбільшою на Єлизькому Сході бібліотекою (200 тис. томів). 1939 р. Єрусалим нараховував 129 тис. мешканців.

Пекуче патетичне питання виринуло знову після закінчення другої світової війни. Об'єднані Нації схвалили поділ країни на арабську і жидівську незалежні держави, а республіка Ізраїль, створена після відходу британських військ, встояла в боях проти об'єднаних армій Арабської Ліги і проголосила Єрусалим своєю столицею, не зважаючи на різкий протест цілого християнського світу.

Окупована ізраїльським військом нова ділянка Єрусалиму — це місто напівамериканського типу, з модерними будівлями, асфальтованими вулицями і розкішними бульварами та алеями, місто, яке тоне в зелені парків і

Єрусалим. Золота брама

Єрусалим. Стіна плачу.

садів. Воно мало цікаве для тих, що приїхали сюди шукати вражень і прислухатися до таємничої мови давноминутих століть. Перед Яфськими воротами, де колись містився діловий осередок міста, тепер панує пустка і руїна. Тут "нічия земля", — а там далше, за Сулеймановими мурами, розкинувся старий Єрусалим — місто, злучене в нашій уяві і наших серцях зі світлою постаттю Того, що став правдою, життям і воскресінням людського роду. Круті, вузькі єрусалимську вулички, лагідні узбіччя Оливної гори, висохле русло Кедронського потоку і прастарі оливні дерева Гетсеманського саду ще сьогодні повні споминів про Нього, але жорстока і безжалісна ділова атмосфера гамірного, брудного орієнтального міста приносить прикре розчарування для тих, що приїшли сюди знайти мир і спокій своїх душ. Їх ранить і проймає болюче метушня, поспіх і байдужність, що царюють всевладно у цьому місті, розділеному колючим дротом на дві частини і роздертому та розшматованому людськими пристрастями.

В осередку т. зв. діляниці Гарам, де колись була приміщена Соломонова святиня, піднімається сьогодні маєстатична будівля Омарової мошеї. Багата східня орнаментика, розкішні мозаїки, дивани і втражі прикрашують нутро храму, якого велич і містична настроєвість нагадують готичні собори Іспанії. Далше на південь височить могутній масив мошеї Ель Акса, побудованої на місці колишньої базилики Пресвятої Діви. Біля воріт св. Стефана збереглася церква св. Анни, цінна пам'ятка доби хрестових походів. На руїнах Іродової палати, довкруги велетенського монастиря св. Якова, виріс вірменський квартал. Жидівська діляниці

старого міста лежить сьогодні в залицях, забута й порожня.

Крикливі провідники познайомлять вас з фантастичною мішаниною правди і видумки, історії і легенди. Вони покажуть вам дім, де відбулася Тайна вечеря і місце, на якому Ішлат видав присуд смерти на Ісуса та поведуть вас хресною дорогою, під могутнім склепінням кам'яних луків, між десятками монастирів, церков і каплиць всіх існуючих християнських віровизнань, побудованих у всіх можливих архітектурних стилях. В церкві Гробу Господнього, здвигненні Константином Великим, відбудованій хрестоносцями і перебудованій після пожежі 1908 р. греками та вірменами, прощанин розгублюється серед плутанини понурих, темних коридорів, проходів і рундуків, від яких віє хири-

духом старости й розкладу. Каплиця св. Гробу, вкрита білими мармуровими плитами, тоне в сяйві лямпад і свічок. Викуті в скелі сходи піднімаються на Голготу, "святая святих" цілого християнського світу. Отвір, оточений золоченою бляхою, зазначає місце, де згідно з переказом стояв хрест з розп'ятим Ісусом. Вівтар Розп'яття — грецький, але вівтар прибиття на хрест — латинський. Церква поділена між католиками, греками, вірменами й коптами, а входу до святині бережуть... мусульманські сторожі. "Поділили ризи мої і за одягу мою кидали жереб..." Хмари кадильного диму окутують цей фанатичний і нетерпимий світ, в якому нема місця для Христа і його заповідей.

За мурами міста, біля старезних дамаських воріт, ви знайдете невисокий горбок, близько

Єрусалим (передмістя). Гарманування (молотіння), що нагадує нам молотіння в степах України.

нього сад, а недалеко викутий у скалі гріб. Це т. зв. "Гордонова Голгота", яку дехто вважає правдивим місцем Розп'яття. "Був на місці, де розп'ято Його, сад", — оповідає євангеліє св. Івана, -- "а в саду новий гріб, в якому ще нікого не положено". Коли сонце хилиться до заходу над юдейськими горбами і тихий вечірній легіт шелестить листям дерев, душу людини огортає якийсь неземний спокій. "Мир оставляю вам, мій мир даю вам. Нехай не тривожиться серце ваше і не лякається". Тоді Він знову з нами — не в світі ненависті і роздору, але в глибині наших сердець, далеко від людської злоби і нетерпимості, що панує в Його улюбленому місті. Тоді здається нам, що ми ступаємо слідами Його учнів, які понесли науку любові і всепрощення "на торжища і в черготи" поганського свту.

Іх слова "дійшли в кінці вселенної" і досягли далеких берегів Дніпра. Коли сяйво Христової віри зійшло над українськими землями, Єрусалим став улюбленим місцем прощі для побожних паломників зі всіх сторін нашої розлогої вітчизни. Печерський чернець Варлаам відбув подорож до Єрусалиму за князя Із'яслава (1054-1078), а Данило, ігумен одного з монастирів Чернігівщини, відвідав святий город за володіння єрусалимського короля Балдвіна (1100-1113), запалив на Гробі Господнім лямпаду "от вся русьскія землі" і молився за щастя та процвітання своєї батьківщини. Перебуваючи на чужині, він все згадував теплими словами далекий рідний край, його "князів, княгинь, єпископів, ігуменів, бояр і всіх християн". "Хождение" Данила, один з шедеврів середньовічної описової літератури, було перекладене на різні європейські мови і стало любимою книгою наступних поколінь. В добу Козаччини Україна утримувала даліше тісні зв'язки з Святою Землею, а наші подорожні і купці були частими гістьми в Єрусалимі. В церкві Гробу Господнього зберігається до сьогодні як цінна пам'ятка срібний піднос, "дар Його Високості Івана Мазепи, гетьмана Русі". Ці близькі зв'язки не припинилися також у найновіших часах. 1906 р. Єрусалим відвідало велике паломництво з Західної України, очолене Митрополитом Шептицьким, а українці-вояки армії ген. Андерса, яких доля закинула до Палестини, справили 1944 р. своїм коштом таблицю з українським перекладом Отченашу до т. зв. "церкви Отченаш", на стінах якої вписані слова Господньої молитви в 43 мовах. Друга світова війна відділила Україну від решти християнського світу залізною заслоною, але не зламала в серці нашого народу непохитної віри в те, що нове паломництво запалить незабаром у святім місті нову лямпаду від визволеної української землі.

Над світом зоріє нова доба. На Палестину, що стоїть знову на роздоріжжі історії, паде тінь трьох велетнів модерного світу. Американські бізнесові королі будують свою нафтову

імперію в Савдській Арабії та Іраді, Москва організує п'яту колону диверсантів і шпівнів, а британський вояк стоїть на сторожі суецького каналу, близько кордонів країни, яка є відвічним помостом між Азією і Африкою та ключем цілого Близького Сходу. Об'єднані Нації проєктують зробити Єрусалим нейтральною територією, новим "містом миру" серед розбурханого океану людських пристрастей, але на півдні, півночі і сході во-рушиться вічно неспокійний іслам, який ніколи не лишить своєї мрії про створення об'єднаної арабської Палестини. Деякі арабські провідники заявляють одверто, що "комуністична Палестина краща від жидівської". Жидівська держава, створена при видатному поперті "сильних світу цього", втримується при житті завдяки активній допомозі зовнішніх чинників. Ціла країна перебуває в стані постійного боевого поготівля, а на вулицях Єрусалиму зустрічаються озброєні до зубів арабські та жидівські стежі. Мусульманський світ від Індонезії до Гібралтару і від Судану до Туреччини та Середньої Азії нетерпляче жде на хвилину, коли на арені світової політики залунає знову його могутній голос. Для нас аж ніяк не байдуже, які сили запанують остаточно в східному Середземномор'ї, наступах до Чорного моря, зв'язаного нерозривно з майбутнім України, і в чийх руках опиняться контролю над старовинними шляхами до Малої Азії, Дарданелів і Босфору, якими мандрували колись українські паломники до Гробу Господнього. Боротьба за Палестину зближається повільним, але невмолимим кроком, а древній Єрусалим, над яким пронеслися три тисячоліття історії, вулицями якого проїжджали воєнні вози ассирійців і вавилонців та маршували римські легіони, стоїть сьогодні знову напередодні непевного, багатого на події та несподіванки майбутнього.

"Деколи видається", — завважає американський письменник Ірвінг Шав, -- "що кам'яні будівлі Єрусалиму, розкинені на сріблених оливкових горбах, губляться в своєму середньовічному спокою, а мелодія церковних дзвонів звучить ясно і мирно в прозорому повітрі, але роки налягли на місто важким тягарем. Єрусалим --- це місто безконечної боротьби. Прикордонна твердиня імперій, релігій і культур..."

І ці слова правдиво свідчать, що доля Єрусалиму ще не вирішена і вирішити її очевидно легко не вдасться.

Всім нашим передплатникам, які заплатили піврічну передплату (\$1.75), нагадуємо, що їх передплата вигасає з наступним (липневим) числом.

Просимо вчасно подбати про відновлення своєї передплати.

Дещо про політику й культуру

В нашій пресі, зокрема в "Н.Д.", щораз то частіше чути голоси, що розвиток культури й виховання у нас не відповідає зростаючим потребам української еміграції. Щоб упевнитись, що це саме так, а не інакше, то вистачить лише заглянути на полиці наших книгарень, щоб цілком переконатись в цьому. Огляд книгарських полиць переконає нас, що за останні два роки українська еміграція майже нічого не видала. Кажемо майже, бо тих кілька назов, які вийшли за останній час, це — ніщо в порівнянні з тим, що видалося в Німеччині й Австрії в 1945-1948 рр. Порівнюючи попередні роки до останнього, ми зможемо назвати той період добою своєрідного розквіту, добою дивного емігрантського ренесансу. За той період було написано й видано багато цінних нових творів з художньої літератури, було видано багато шкільних підручників, творів з різних ділянок науки й публіцистики, перевидано також багато старих творів. Для прикладу назовемо хоч дещо: "Ост" і "Юність Василя Шеремети" У. Самчука, "Поет" та "Старший боярин" Г. Осьмачки, "Тигролови" та "Морітурі" І. Багрянного, "Доктор Серафікус" та "Без ґрунту" В. Домонтовича, цілий ряд творів Ю. Косача, В. Чапленка та багатьох інших авторів. За ці роки в нашій літературі появилoся цілий ряд імен, нових письменників і поетів, навіть перші твори яких свідчать про те, що ці імена не скоро зійдуть зі сторінок історії нашої літератури.

Сам перелік цих добре відомих усім творів свідчить про їх значення в літературі, а й про спроможність авторів великі й якісні твори написати, а видавців їх видати. А скільки видалося газет і журналів різних типів і напрямків, розмірові, змістові й навіть технічному оформленню яких міг би позавидувати навіть Київ, Харків чи Львів.

І все те писалось, видавалось, продавалось і (можемо запевнити!) читалось в умовах найбільшої емігрантської бідності і безправ'я та терору від всяких репатріаційних місій і комісій. Для прикладу наведемо факт, що на протязі лише 1947 і 1948 років наше видавництво в Австрії чотири рази одержувало наказ від американської влади (очевидно під тиском советських місій) не випустити жодного друку з табору, в якому було видавництво. Ми не мали права легально поширити книжку й газету не то що по всій Австрії, а навіть перенести її до сусіднього українського табору за яких півтора кілометри від нашого. Авторів цих рядків довелося понад сім місяців домагатися від УНРРА дозволу на видання "Вальдшнепів" М. Хвильового. Не зважаючи на всі інформації, на всі переклади змісту рр.лану на німецьку й

англійську мови, дозволу ми таки не одержали і пізніш, скориставши зі зміни місцевої влади, ми видали цю книжку напівлегально.

Таких прикладів можна навести безліч. Подібний стан був не тільки в Австрії, а й у Німеччині. Все таки ми там будували, видавали, творили і мали такі досягнення, про які не могли навіть і мріяти еміграції російська й польська, хоч вони мали великі зв'язки серед чужинного світу, велику кількість культурних сил і значний емігрантський досвід, який створив навіть свою традицію.

Про економічне "процвітання" нашої еміграції в ті часи навіть і говорити не варто. Кожен бо пам'ятає, що якась пляшла молока чи додатковий кілограм хліба робили подію в цій родині.

На американському континенті, куди переїхала основна маса нашої нової еміграції, ми маємо умови цілком протилежні європейським. Коли ми в 1945 році в повоєнній Європі не мали і натяку на друкарні чи видавництва й культурні осередки взагалі, але протягом найкоротшого часу ми створили їх, то на американському континенті ми застали старі видавництва, які належать досить міцним організаціям (часом навіть з мільоновим майном); коли в Європі ми були безправні і стало загрожені примусовим вивозом до ССР, то тут ми користуємося усіх вигод справжньої демократії; коли ми там були напівголодні й напівголі, то тут ми забезпечені всім, а дехто з нас уже встиг і сякого-такого майна здобути.

Все ж таки в цих, здавалось б сприятливих умовах, ми не тільки ще не створили нових культурних центрів і видавництв, які є основним засобом поширення культури, а ми навіть не спромоглись вплинути на зріст і поліпшення старих видавництв. Канадійські українські часописи, які були пісні й часто-густо малокультурні, з приїздом нової еміграції майже змінили свого обличчя і змісту. Створені ж нові видавництва ніяк не можуть похвалитись своїми успіхами: вони не живуть, а животіють і жодне з них не розвинулось до того ступня, щоб видати якусь книжечку.

Які ж причини цього загрозливого стану? Що сталось з нашими працюючими й здібними людьми, які на попелищах повоєнної Європи з нічого збудували культурні осередки, а тут сидять і не можуть рушитись з місця? Відповідь на ці питання одна: українство в Канаді і ЗДА не становить цілості, а розпорошене на безліч дрібних партій, груп і напрямків, які фактично ізолюються одна від другої, перетворюючись у звичайні українські секти. В Канаді і ЗДА нема нічого загальноукраїнського, а

все, що існує, то воно є не українське, а соціалістичне, монархічне, мельниківське, бандерівське чи лебедівське, католицьке чи православне.... І люди, які в Європі щось робили, приїхавши сюди, з жахом дивляться на цей поділ і не знають куди пристати. Коли ж хтось зважиться пристати до якоїсь організації, то там він ніякого впливу не має, бо йому не довіряють (принаймні до певного часу). Окремі ж особи, а то й групи, новоприбулих, вмовивши в себе, що вони є справжня "сілі землі української", і не бажаючи бути під "чимись проводом", почали їй собі творити організації, які в таких умовах і таким способом творені, стануть не кращими, якщо й не гіршими геттами.

Кожна така організація має свою пресу й видавництво і видає лише "своїх" авторів. Справжній же письменник, який хоче належати всім українцям, а не лише якийсь їх частині, не має надії на видання свого твору. Коли ж поспробуєте закликати таку організацію до підтримки культури, то одержите відповідь: "Ми організація політична і на культурно-просвітнянські рейки ви нас не стягнете!"

А чи справді культура й політика можуть бути в наші часи розділені якоюсь стіною? Наша культура й наша політика зводяться до одного: служити визвольній ідеї, підготувати ґрунт для звільнення України з під влади Росії. Це — основне завдання еміграції, бо справжня культура, як і справжня політика, творяться не на еміграції, а всім народом на його власній матерій території. Що такий еміграційний, штучний, поділ на культурну й політичну діяльність шкідливий свідчить хоч би факт з УПА. Деякі організації збирали, збирають і мабуть ще й будуть збирати пожертви на УПА. За останні п'ять років таких пожертв зібрано досить значні суми. Про УПА ж у нас видано лише одну книжку М. Лебеда, яка викликала цілий ряд застережень, а крім того ми майже певні, що вона себе окупила цілком, бо попит на ту книжку й висока ціна на неї мусіли б не тільки вернути витрачені на неї кошти, а ще й принести прибуток. Отже, фактично на неї нічого з коштів зібраних з громадянства не витрачено. А що видано крім того про УПА? Хіба якісь листівки, які в решті також принесли прибуток, а не збиток, можна вважати за пропаганду нашої збройної сили? Думаємо, що таке пропагування УПА не багатьох вдовольнить. А поруч з тим, громадянство, яке так щедро давало й дає на цю благородну мету, цілком виключене від контролю витрати тих коштів. Ми не маємо сумніву, що у випадку, коли б громадянство могло мати вплив на витрати тих збірок (бодай через свої організації), то очевидно було б поставлено питання про непотрібність видавання за ті кошти одних "метеликів", листівок та полемічних "творів", а висловило б думку про організацію, конкурсу на повість чи роман з життя й боротьби УПА, в якому очевидно взяли б участь щонайменше 20-30 найкращих письменників і поетів. Це була б і політика і культура

разом. А поки деякі наші організації робили з УПА лише "політику", то ми згаяли всім рокам і про УПА не маємо не тільки великого роману чи повісті, а навіть путящого оповідання. Хіба це не рівнозначне зі злочином?

За другий приклад подібної "політики" може бути місцевий конфлікт між Торонтонтським Народним Домом з одного боку й СЗМ-м та П'ястем — з другого. Цьому дрібному конфліктові надано "всукраїнського" розмаху і майже вся українська канадійська преса витратила (й витрачає й досі!) на його цілі шпальти, а то й сторінки. В той самий час на видрукування якогось оповідання чи довшої статті ця преса "не має місця". Не цікавимось хто винен у цьому й не беремось ані судити, ані мирити цих запеклих "ворогів". Але не можемо проминути мовчанкою факт, що в наслідок цього конфлікту в одній з місцевостей Онтаріо майже зірвано концерт Торонтонтського осередку СЗМ-у, а через якийсь місяць у тій самій місцевості майже зірвано виступ С. Підгайного, який виступав від імени ККУ-у. Все це носить назву "політична" робота політичної еміграції...

Користають з цього комуністи, які замість об'єднаного фронту українських національних організацій мають перед собою безліч ворогуючих групок. Вони зуміли довести наклад своїх газет до досить загрозливих розмірів: "Українське Життя" в Торонті до 18 тисяч, а "Українське Слово" у Вінніпезі до 10 тисяч. Разом 28.000! Чи ми сміємо мовчати про це? Ні, не мовчати, а кричати, кликати до негайної зміни такого ганебного й небезпечного для української справи стану.

При цій нагоді запитаємо наших видавництв всіх партій і груп: котре з них може похвалитись таким накладом? Це запитання стосується в першу чергу до тих, які щиро запевняють, що мають за собою не менше 70% української еміграції. В такому випадку преса того напрямку в одній лише Канаді мусіла б мати наклад 200-300 тисяч, але поки що це число треба поділити на 100.

Нам було б дуже неприємно, а для справи, про яку пишемо цілком некорисно, як би хтось зробив з факту, що ми привели декілька може декому й неприємних прикладів, висновок, що ми маємо намір зводити з кимсь порахунки, чи висловлювати свою симпатію чи антипатію. Ні того, ні другого не маємо на думці. Єдиним нашим бажанням є ще раз звернути увагу тверезодумаючих людей, а до них ми зараховуємо величезну більшість нашої еміграції, на той загрозливий стан, в якому ми опинилися завдяки роздрібленню й розмежуванню справ культури й політики. Не сміємо витрачати українські гроші й українські сили на боротьбу груп між собою, а скерувати всі зусилля нашої еміграції на створення великих культурних цінностей, які разом з тим будуть творенням і великої української політики. Політика — найвищий вияв людської культури і її

мусять робити найбільш культурні наші сили. Тільки тоді вона буде політикою, а не самопожиранням наших організацій, які Україну бачать лише в стінах своєї "домівки" (збудованої 40-50 років тому, чи будованої сьогодні — однаково).

Не нові ці істини, але про них мусимо говорити доти, доки наші політичні організації не зрозуміють, що більшою політикою є видати

якийсь твір Т. Осьмачки чи І. Багряного, які живцем виривають кусок найбільшого періоду нашої історії і дають його читачеві, формуючи цим його світогляд, як видавати "політичні твори" про "ворожу" домівку її керівника.

Доки ми цього не зрозуміємо, доти наша поразка, а успіх наших ворогів забезпечені.

Леонід Полтава

Л'ЮКРЕН

ЗАМІСТЬ ВСТУПУ

Франція завжди звертала на себе увагу. Не лише героїчною Жанною д'Арк чи авантюрно-великим Наполеоном, і не лише світовою "кухнею мод". Кожному вона щось уміла дати. Безземельному селянинові з Галичини (це перші "колонізатори"-українці, які прибули сюди ще перед другою світовою війною) вона давала, попри тяжку працю, добрий заробіток і матеріальний добробут; талановитому мистцеві — високу школу й велику славу; політичному емігрантові — політичну свободу й гарантію невидачі; безпринциповій людині — змогу швидко асимілюватися... Велике багатство й мала кількість народжень відкривали двері цієї веселої країни для чужинців.

По другій світовій війні у Франції знову багато чужинців. Але відносно мало їх з середньої, а тим більше зі східної Європи. Занадто чути тут "залізний, безтрепетний вітер зі Сходу", злорадно сказав М. Баран.

І все ж є українці у Франції. Скільки їх? Ніхто не знає — ні самі українці, ні французький уряд. Забагато в цій країні "поляків", "рускіх" та інших з українською кров'ю та прізвищами. Кілька тисяч українців живуть організовано, хоч і вони поділені на нікому не потрібні групи.

Але вернемось до самої Франції.

ЧОТИРИПОВЕРХОВА КРАЇНА

Є у Франції чотири Франції. Одна там — у зелених горах. Вона працьовита, здорова, природня; вона ще й досі варить собі страву навіть не в примітивній печі, а на треніжках серед хати; вона твердо-релігійна, але це не перешкоджає їй шепотінню в церкві, не скидати там нерозлучних беретів і навіть попивати вино в час проповіді. Це — маленька зникаюча Франція.

Друга — це провінція. Звичайна всеєвропейська провінція, хоч значно елегантніша за українську, а тим більше за німецьку; провінція, що ловить рибу, оре землю, поспішає на фабрику; що сміється, зітхає і веселиться, женеться за модою з найдорожчого кожному французькому серцеві Парижу; що старанно і не

без смаку випишує на поганенькому готелі: "Готель Париж".

Обминемо третю Францію. Четверта — це ми: білі жовті й чорні чужинці. Заробітчани, мистці й політичні втікачі. Ми для Франції — люди праці, достойні проте, пошани. Лише окремі особливо видатні мистці й науковці заслуговують у неї більше уваги, а то й намагання пересадити на свій ґрунт якусь гарну квітку чужої нації.

СТОЛИЦЯ ЕВРОПИ

Ми обминемо Париж, тобто ту третю, правдиву Францію, про яку пишуть, що вона прекрасна і про яку Максим Рильський з болем згадував:

Ти випив самогону з кварти
І серед бруду міцно спиш,
А десь є голуби, мансарди.
Поети, сонце і Париж...

Це місто, перший камінь якого був покладений за 100 років до Христа, що пережило навали римлян і візиготів і в 508 році було вже проголошене столицею Франції. В 1260 році Париж мав величезну на ті часи кількість мешканців — 120.000 осіб. В 1843 році він мав 770 вулиць, а вже в 1892 — 4090 вулиць і бульварів; сьогодні ж це місто займає площу на 7.800 гектарів і нараховує понад 4 мільйони людей, з яких, проте, старих, правдивих парижан не набереться й мільйона.

В Парижі, як у фокусі, відзеркалюється ціла країна (особливість кожної столиці) з її досить сильною мовною різницею (діалекти)* з відносно легко позначеною соціальною нерівністю, з не лише великою любов'ю, але й розумним милостивим і любов'ю до грошей не задля грошей, а щоб добре вдягтися й повеселитися. Стара, відстоювана культура цього народу помітна на всьому, навіть, не згадуючи оперу чи театр взагалі, на вітринах магазинів, в яких і черевики творять вишуканий мистецький малюнок.

Демократичний Париж дозволяє збудувати в центрі величезний комуністичний будинок

* Діалектологічні відміння французької мови значно більші, як української — французька мова має до 15 діалектів.

“Юманіте”. Але “Юманіте” все таки стоїть далеко не в центрі!...

Та перш за все — це столиця мистецтва. Сотні “шантерів”-співаків у кабаре, які часом гостро реагують на події; сотні малярів, які просто під небом працюють біля мольбертів; сотні, а може й тисячі молодих людей, які щороку напливають у Париж вчитися й шукати слави; чудові опери, театри й балети; різні концерти, виставки, змагання... — день-у-день кипить мистецьке життя, куються молоді таланти в цій кузні мистецтв, які часто зникають назавжди, або виходять згодом на світові сцени.

ЩО ЗНАЮТЬ ФРАНЦУЗИ ПРО УКРАЇНУ

В декількох підручниках географії, які ми проглянули за вечір, є чимало відомостей про Україну, вживається і назва “Україна”, але все ж трактується нашу країну, як частину Росії а іноді поруч “України” зустрінете і назву “Малоросія”.

Географічні підручники в загальному показують сьогоденний стан відомостей про Україну у Франції. Вона була століттями зв'язана з Росією (вимушений б'лок проти Німеччини). Як пам'ятник тій дружбі стоїть над Сеною міст Олександра III з плюгавими петербурзького типу ліхтарями, які колись пробували присвічувати й Франції енциклопедистів. Французи цікавляться російською культурою і найбільше люблять... Чайковського, Гоголя, який, між іншим, жив у Парижі в 1836-1870 рр., Мусоргського — тобто українців! Про Україну тут говорить найменше. І тепер білі, полиняні від старости, московські круки-білогвардійці та й червоні їх “браття” всіма засобами намагаються перешкодити владному походу української ідеї й імені в Європі.

Ось кілька відповідей пересічних французів на запитання про Україну:

Лікар: Я вас розумію, але у Франції Україна ще не популярна. Частково тому, що вона популярна в Німеччині; частково тому, що ми вас ще мало бачимо, як визначних майстрів, учених, політиків... В цій війні ви матимете шанси.

Робітник-комуніст: В Україні є Дніпрострой. Ви маєте свою народну державу. А Росія? Певно, що Росія, бо без неї ви б не мали демократичної держави. Україна — це і є Росія, але автономна і т. і. “мудрості”.

Лісоруб: Де є Україна?...

Молодий журналіст: Що діється там, в Україні, я не знаю, але бачу, що тут ви не вмієте стати кулаком, тобто чимсь сильним, об'єднаним. Я не розумію “кулак” дослівно — нам це противно.

Студент політехніки: Я голосував би за самостійну Україну, коли б мене хто про це запитував. Я поїхав би до вас будувати метро, адже метро вперше збудували в Парижі!...

В справі популяризації нашого національ-

ного імені є вже чималі успіхи. Про них скажемо нижче. Наше ім'я повільно, але певно проникає у всі чотири поверхи цієї країни.

ЛЮБОВ ДО МАЗЕПИ

Є чимало свідчень, що відгомін подій в Україні все ж проникав часами на береги далекої Сени. Наукові “розкопки” невтомно й успішно провадить проф. Ілько Боршак. Зацікавимо для прикладу уривок, знайденого проф. Боршаком повідомлення в “Газетте де Франсе” за 1648 р. — час Хмельниччини: “30 липня 1648. З Варшави: Князь Вишневецький, зустрівши козаків, заатакував їх, хоч козацькі посли перебувають у Варшаві для мирових переговорів. Але козаки так добре захищалися, що вбили 2000 вояків з армії Вишневецького, а решта мусили втікати. Вождь козаків зветься Хмельницький, що багато мандрував, зокрема по Франції, що її мову він знає”.

Та такі точні відомості — краплина в морі непоінформованості. Яка ця непоінформованість велика, побачимо з такого прикладу: у Франції широко популярне ім'я гетьмана Мазепи. Є легенди, є багато картин, які зображують Мазепу... в ролі дон Жуана або Казанова. Черга за нами. Маємо сказати, хто був Мазепа, використати популярність цього історичного імені для популяризації України, яку так дбайливо прикривав (і прикриває досі!) російський шовінізм.

ДОМОЗИНА СИМОНА ПЕТЛЮРИ

Трагічне й величне ім'я Симона Петлюри дуже мало відоме навіть в Парижі, де пролунали злочинні Шварцбардові постріли. Вільнолюбива Франція пройшла байдуже повз смерть найволелюбнішого сина українського народу, і пройшла так — завдяки нам... Ми не використали наших можливостей, щоб зворушити совість Франції.

Він був похований на одному з кращих цвинтарів Парижу — Монпарнас — поруч з відомими синами цієї країни 30 травня 1926 року. А в 1942 р. (пишемо це на основі переповіді) під час похорону доньки славної пам'яті Головного Отамана, Лесі, було відкрито склеп і його домовину. При відкритті був присутній генерал Вдовиченко. Забальзамоване тіло Головного Отамана збереглося надзвичайно добре. Він виглядав так, як і тоді, в трагічний день смерті.

Нашим національним обов'язком буде перевести цю дорогоцінну для нас домовину на береги Дніпра, як колись із чужої землі перевезено домовину Тараса Шевченка.

Як багато великих світових імен і подій береже в собі Париж!...

“РУСЬ”, “ПОЛЬОНЕ” І “ТАТАРСЬКІ ЛЮДИ”

До “нового ісходу” українців із рідних земель у Франції офіційно на документах “ук-

раїнене" не зазначали. Попри всі протести, українці хоч і носили в своїх грудях українське серце, то в кишенях — документи з допискою "русь", "польоне" або "бездержавний". Ріжні допомогіві фонди (міжнародні, Швайцарського Червоного Хреста та інші) розподілялися між націями, офіційно визнаними (державними). Аж в 1948 р., після прохань-вимог всіх українських орган.зацій, а частково й під впливом офіційного включення УССР в ООН, вишло розпорядження писати українцям їх національне ім'я, хоч і не без тяганини в ІРО.

З того часу, хоч до Франції мало прибуває українців з Німеччини, тут зросло число українців, бо всі вчорашні "русь" і "польоне" вже одержали своє дійсне ім'я. Та цей процес не йде так швидко, як хало б бути. Дехто ради "лакомства нещасного", дехто через мазепінщину-малоросійство, дехто зі страху перед наступними подіями (безглуздий страх і ще безглуздіші надії виграти щось з чужим національним ім'ям) носить і досі ярлик, уподіблюючись в'єці, що забрела між вовчу отару.

Знаємо твердо, що одного дня всі вони бігтимуть вулицями Парижу і всіма вулицями всіх міст Франції до консулятів Зіленої України. Так, ще прийде час на цих заблуканих овець, але покищо — це справжні "люди татарські", але не 13, а 20 століття...

ПАРИЗЬКА СЦЕНА — СЦЕНА СВІТУ

Якось розповідав нам молодий українець-інженер, який закінчив з відзнакою вищу економічну школу, що в Лондоні і Бірмінгамі він знайшов теори українського композитора Акименка. Потрапили вони до Англії завдяки... французам-приятелям недавно померлого в Парижі українського композитора. Французьке радіо часто транслює Акименкові "Сцени з українського життя".

"Маруся" Марка Вовчка з'явилася вперше у французькому перекладі в Парижі ще в 1910 році. Від того часу цей твір української письменниці з особливою яскравою національною тематикою не зникає із списку книжок французької шкільної молоді.

На домагання слухачів паризьке радіо тричі транслювало, підкреслюючи, що Корнійчук — український драматург, його "Платона Кречета" — п'єсу, написану ще раніше й куди талановитішу за останні Корнійчукові агітки.

Зовсім недавно паризька преса повідомила про великий успіх в Опера-комік українського тенора Міро Скалі-Старицького, ім'я якого тепер відоме по всій Європі.

Останні числа французьких часописів повідомляють про нагороду "Артс летр" трьох українських мистців французькими медалями: в ділянці співу — оперового співака М. Скалю-Старицького, в ділянці літератури — Володимира Винниченка за його новий твір роман "Нова заповідь", в ділянці малярства — Бабія за нові твори.

Мистецький паризький світ з цікавістю і великою прихильністю відвідав тепер мистецькі виставки українських малярів Кричевського та Грищенка, працям яких преса присвятила багато уваги.

Соліст Паризької опери Міро Скаля-Старицький з своїм улюбленим Бурком.

Вибагливий, висококультурний і витончений смакун — Париж звертає свою увагу лише на щось дійсно вартісне й цікаве. Визнаний Парижем мистець може сміло їхати в світ, бо він уже наперед визнаний тим світом, бо ж не даремно це місто зовуть столицею мистецтв.

Так повільно, попри часто тяжкі матеріальні обставини і часто при недостойному зрозумінні української громадськості, наші кращі творчі сили з цього боку залізної заслони прокладають свої шляхи до світових сцен та мистецьких сальонів. Та треба усвідомити, що це не лише мистці, як особи, виходять у світ — це дуже крокує у світ висока, по-європейськи витончена українська культура.

ПОПУЛЯРНА "ЛЮКРЕЙН"

Назовні здається, що Франції, зокрема Парижеві, байдужі наші справи. До певної міри так воно і є. Але вже багато людей глибоко цікавиться Україною. Одні, під впливом чорносотенних недобитків, активно не хочуть тієї славнозвісної України, яка вже двигает казематними стінами ССРСР, що завжди, за відомим виразом Вольтера, прагне свободи. Інші ж — менші чисельно й тим дорожчі — наші приятелі-французи активно цікавляться проблемами України, її історією, народом, культурою. Назвемо хоча б французьку профспілку СФТС (християнські синдикати), в якій активно пра-

цює українська секція, чи з визначних особистостей наукового світу молоду французьку славістку Марію Шерер, яка недавно видала чудові переклади українських дум з коментарями.

Ми бачимо, що не лише невимовимої (бо логічний!) розвиток міжнародних подій примушує і Францію більше нами цікавитись, але й наша, малого чи великого формату, вперта праця теж звертає увагу французької громадськості. Часто радіовисильні Парижу, Лілю чи Бордо транслюють французьку пісню про далеку, засніжену Україну — "ЛЮКРЕЙН" — яка

прагне сонця. Цю пісню люблять. Як багато залежить від нас, щоб не лише пісня про Україну лунала у Франції, а й саме поняття й наші ідеї знайшли тут таку ж любов і таку ж популярність!

Демократична, гуманна, культурна Франція підтримує кожен народ в боротьбі за свободу. Але вона хоче і мусить знати, кого підтримує. За це відповідає в певну чергу сучасна українська еміграція.

Париж, 16. 5. 1950.

Перший і єдиний

Почин Владика Мстислава, архієпископа Вінніпегу й усієї Канади, виходить поза межі звичайної релігійної події. Створено не звичайний православний монастир у Канаді, а перший і єдиний поза залізною заслоною. А чи є наші монастирі в межах тієї заслони? А коли і є, то кому й чому вони служать? Ось чому цікавимося монастирем у Гримсбі.

Українські монастирі завжди були осередками не лише релігійного, а й культурного життя. В них писалися літописи, писалися, перекладалися й друкувалися церковні й світські книги, зберегалися історичні документи, картини речі... А коли в останніх двох десятиріччях українські найстарші і найбільші монастирі на східних і центральних землях були зруйновані, то цю світлу традицію підтримували декілька монастирів на західних українських землях (Почаїв, Жовква). В західних областях не було родини, яка б не мала якогось видання чи образу з Почаївської Лаври, не було та мабуть і тепер нема, української бібліотеки (не говоримо вже про українську католицьку родину) в якій не було б книжки, друкованої в друкарні монастиря оо. Василіянів у Жовкві. Але сталося так, що й те загинуло, чи перестало служити українським церквам і народам. Нам лишився, хоч і великий, але чужий світ. І Владика Мстислав правильно оцінив становище і зробив перший крок у відбудові українських православних монастирів на чужій землі. Він творить саме такий монастир, монастир — релігійний і культурний осередок з бібліотекою, архівом, музеєм, друкарнею. Колись Владика сказав: "Хочу, щоб у монастирі міг знайти місце для життя й праці не тільки чернець, а й старший віком вчений".

21. 5. ц. р. було відкриття цього релігійного й культурного осередку. Початок добрий. Поверх тисячі прочан, врочиста архиєрейська служба Бога при співучасті 12 священників з Канади і ЗДА, протодиякона й диякона, потім концерт хорів Торонтонтської Катедрі св. Володимира і двох хорів СУМ-у з Торонта, а що найголовніше — віра всіх присутніх в успіх цього вдало початого великого діла, любов, вдячність і повага до свого Владика, який це

діло "на славу Бога і на добро матері нашої України" розпочав.

В монастирі вже є каплиця, мистецьке оформлення якої в старо-українському стилі зробили відомі мистці Андрусів та П. Холодний, невеличка, але прекрасно оформлена (праця проф. І. Кубарського) трапезна. Є вже й музей, який відкрив Владика Мстислав при участі місцевої влади і сотень прочан. Музей маленький, але він вже має унікальні речі, які були б цінним здобутком і для найкращих державних музеїв. Є в ньому рідкісні книги (напр. перший український службник з часів унії), декілька старовинних антімінів з часів Хмельницького й Мазепи (в т. ч. один з підписом Сильвестра Косова) — взагалі є багато речей, які мають понад 300 років. З новіших речей варті уваги оригінальна печатка літературної організації "Валіте", яка мала величезний вплив на розвиток нашої культури (з її членів живий здається один П. Тичина, а решта всі знищені), частина домовини Симона Петлюри, відзнака (хрест), яку дали С. Петлюрі полковники С. Коновалець і А. Мельник в т. з. "трикутнику смерті" та інше.

Всі ті речі (старі й нові), як і сам факт відкриття православного монастиря в Гримсбі від початку й до кінця в'яжеться з нашою святою боротьбою проти безбожницької Росії, яка знищила нашу волю, наші старовинні церкви й монастири, яка нищить і наше життя, але безсила знищити нашу віру в Бога і нашу певність у перемогу над безбожною окупаційною владою чужинців. Тому, коли Владика проголошує молитву: "І звільни, Боже, нашу матір-Україну від безбожної влади чужинців", то не в одного прочанина впала щира сльоза, але й не один з них в душі своїй вторив Владичі тугим словом: "Амінь!"

І справді, той, хто був на відкритті українського православного монастиря св. Миколая в Гримсбі, не може сумніватися в тому, що цей релігійний і культурний осередок — один з численних пунктів нашого релігійного і національного звільнення від "безбожної влади чужинців".

П. В-к

КНИЖКА ПРО ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ

Юрій Шерех: "ДУМКИ ПРОТИ ТЕЧІЙ" — видавництво "Україна" 1949. Місце видання не зазначене.

Автор визначає свої "Думки проти течій" публіцистикою. Він так же у передмові зазначає, що "не міг і не хотів дати готових розв'язань і виключених формул, уважаючи це за нечасне". І все таки бажання автора "не дати дещому заснути" та "змусувати думати" в тій брошурі озвучено маркується і тому вона й заслуговує на значно більшу увагу, ніж ми тепер, за великими нашими рейдуючими т. р. олами, могли її присвятити.

Поява брошури зумовлюється бажанням "спонукати активно шукати виходу з теперішньої ситуації", тобто бажанням української думаючої людини врятувати наш, так би мовити, ідеологічний вітрильник з того мертвого шторму, до якого він понав внаслідок останньої війни. Є то також початок підсумування вислідів мислі та діяння більшого угруповання діячів нашої літератури, що носить назву МДР, чільним репрезентантом якого і є автор брошури.

Ідеологічно думки Юрія Шереха побудовані на грізній синтезі тих основних ідеологічних течій, що зумовляють історію розвитку нашої духовності. Це свідомо тенденція автора — дати нарешті підсумок зростаючій мисленій нашої творчої істинності, вважаючи, що кожна наша доба й кожна діюча думка, що таку добу репрезентувала, повинна увійти одного разу, як елемент, у склад основної завершеної ідеологічної формули творчої духовності нашої людщини. З цього також настає питання повстає ризиків між брошурою Юрія Шереха і подібними творами його попередників. Думки Юрія Шереха пов'язані з почуттям сектанства та почуття меншовартості. Його мисль висловлюється без психологічного надриву і досуверенно та абсолютно. Тут менше боязні, що ми не досить европеїстичні, що ми не досить класократичні, що ми не досить драґманістичні, як це виразно помітно у Драґманова, Лисинського, Донцова, Хвильового. "Гармонійна, цілісна людина — і жінка, і чоловік, і мудра, і ніжна, і сувора, і добра — а гармонійному суспільству — ось ідеал української духовності. Сьогодні "конкістадоризувати" українську "єдність" і протиставляти її народові — і практично не плідна, і справді пілком чужа історія та психологія українця — чи то з "грецької", чи то з так званої єдності".

Ідеалом, справжнім ідеалом, діючої духовності мусить бути ідея мінімум, а не ідея мінімуму, тобто ідея, що відлювала б всі творчі складники природи людини, а не лише якісь її частини. Саме на ці хвилюючі "ідеї мінімуму" і страждали ідеї європейського доктринерського націоналізму в лиці їх націонал-соціалізму та фашизму. Плакаючи лише певні ознаки націоналізму, а не весь комплекс, ті ідеї не знайшли в природі діяння повного оперття на всі чотири свої кути і мусіли потерпіти поразку. Тим же злибам хронічно терпить московський більшовизм (що по суті є також російським націоналізмом) і коли він ще теоретично існує, то це лише тому, що він, під натиском життя, умудрився скорше і влучніше "зрадити" основні свої ідейні постулати, ніж це зуміли зробити його протилежні ідейні відповідники на Заході.

Чи можуть бути на сьогодні ідеї висловлені в брошурі Юрія Шереха популярними? На нашу думку вони такими сьогодні не тільки "можуть бути", вони такими є, хоч сам автор визначив їх "думками проти течій". Нема сьогодні думаючої людщини, що в якійсь мірі не вичувала б вимог часу саме в такій ідейній площині. Її думки висять в повітрі, мов спілі гроби і лише вимагають та чекають свого вислову. А говорячи про "проти течій" автор може зліба мати на увазі ті місця, де він зроби́вся до походу проти "Картяґени нашої провінціалізму" та живності нашої людщини в думанні. Слушно, "Картяґена нашої провінціалізму", що будувалась століттями, мусить бути зруйнована, але це праця не одної людщини і не одного покоління людей, а праця кількох поколінь. З нашою "Картяґеною провінціалізму" почали війну вже такі наші Цицерони, як Павлик Куліш, як Іван Франко і багато інших, але всна все таки, хоч пошириана, але стоїть твердо. Це можливо наше єдине сьогодні справдане лихо і не дасться його так довго злищити, поки наша людина не почне серйозно та свідомо працювати над розбудовою свого духовного інтелекту... А з цим пов'язана і конечність думання.

Брошуру написано тоном мажор — ясно, чітко і логічно.

Місяць, особливо в своїй есейній частині — мистецько, що нагадує добру зрілу мистецьку прозу. Автор місяця подобоється нових зривів "пристрадної лайки" проти нього. Може статися й таке, але зліба ж могла авторіні звертати увагу на "лайку", навіть коли вона і "пристрадно" висловлена? Думаємо, боліємо, хвилюємося в ім'я великого і взнелого і всі Юнітери, що від цього тратать рівновагу, у вистачальній мірі самі себе карають, і не гніватись на них приходиться, а зліба співчувати їх слабості...

А брошура сама в собі цінна, плідна й будуюча і якщо треба тут щось пошкодувати, то зліба те, що маємо так мало місяця в цьому широкому світі, де ми могли б подібні мислі настільки зрости і приставити, щоб вони не творили труднощів навіть тим, які не бачать і можуть читати лише кальцями.

У. С.

ІСТОРІЯ НАШОЇ МОВИ

Митр. Іларіон, "ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ", стор. 381-3, в-во "Наша культура", Львів, 1949 р.

Цього року появилися на біднім американсько-українським книжковому ринку дві цікаві і цінні книжки. Це "Історія української літературної мови" Митрополита Іларіона, що вишла в Вінніпезі і "Модерна українська поезія" Іра Славича, що вишла у Філадельфії.

Митрополит Іларіон, це відомий нашому громадянству проф. Іван Огієнко, що з різними працями на рідномовні теми виступав оце вже яких кількадесять років. Складна вище його праця не, як сам автор каже, "популярний підсумок багатьох річних великих і малих праць", які він написав від 1905 року почавши.

Популярним викладом автор педє дуже цікаву історію розвитку української літературної мови від найдавніших часів до сьогодні та показує, яку велику й незвичайну долю переживала українська мова в своєму більш як тисячолітньому існуванні. Скільки зазнала вона перешкод, труднощів, заборои, але й скільки живучості й велетенської духовної сили викиз у ній український народ, що всувереч усім ладом і плянам історичних ворогів не тільки не згинув, не зник з лица землі, як цього широко бажали вороги, не розплився в чужому морі, але витримав усіякий напек і гнет і вдержався ще сильнішим, як був колисьбудь. А доказом цього хочон ота важка й дуже нерівна боротьба, яку цей народ веде сьогодні за своє визволення. От чому цікаво й варто бачити кожному читачеві простежити той довгий-довгий тернистий шлях української мови, яка, не звважаючи на скрайньо несприятливі умови, таки зуміла вдержатись, незвичайно високо розвинутиись і стати на тому культурному рівні, що й інші культурні мови, не поступаючись навіть найрозвиненішим з них. Ми, звичайно, всього цього не бачимо й не знаємо. Не знаємо тому, що ми взагалі мало цікавимося рідною мовою, а п'ято й минулим. Її догвоківою історією. Ми народ скориний, про себе думавмо гірше, як хтонебудь інший, часом зворіємо на почуття меншовартості, замало знаємо своєї сили, а ще менше вriamo в них, і вже хочон для цього, щоб пізнати велику випривалість українського народу, варто приглянутись до нашого минулого і в цій ділянці — рідної мови. І нагадати б лише, скільки разів її забороняли, як часто погорджували нею свої й чужі, нехтували, насміхалися з неї, колись вже навіть вороги в могилу її кляли, проте мова вдержалася, живе й буде живи. А як вона розвивалася, показує власне сця, що її обговорюємо, книжка. Автор її один із малки любителів рідної мови та прошагаторів її чистоти і правильності, тому і варто висловити признання йому за те, що таку кипжку в руки читачеві дав. Читач же знайде в ній багато дечого такого, що признати йому буде напевно і цікаво, і ва, то, і, як на сьогоднішні часи та умови, в яких живемо, то й конечно, бо неодному вже й тепер доводиться давати інформації то своїм то чужинцям які, стрічаючись із нами, часто цікаві знати щось і про нашу мову. А розповідає тут автор насамперед про найдавніші часи нашої мови, про ті часи, коли наша мова тільки що виділялась із спільної праслов'янської мови, та коли наші предки виходили на історичну арену вже з окремою мовою від інших слов'янських мов, а в тому і від "любимої братньою російської мови". Спирваючись на історичних документах, автор розповідає про праслов'янську мову, про розселення слов'ян, про відокремлення української, про початки нашої державности та літера-

тури, про повстання української літературної мови, а далі про назви Русь, Україна тощо. Треба значення, що автор особливо виразно і твердо підкреслює, всупереч упертій пропаганді "братнього російського народу", повну окремішність, самобутність і незалежність української мови від російської. Українська мова почалася, каже автор, як це вже безсумнісно устійнула наука, в глибоку праслов'янську давнину, далеко ще до початку християнської ери. І не було ніякої "спільної руської мови", як намагаються переконати нас і світ московські мовознавці, щоб таким способом виправдати безпринципово присвоєння собі старшості і вишесті. Лже в своїх початках українська мова розвивалася окремо від інших слов'янських мов та від російської. А потім... потім українська мова мала великий вплив власне на розвиток московської літературної мови. Православне Смотрицького від 1619 року тримався в Росії до 1755 року. Українські культурні діячі твопили і московську культуру. Та й взагалі Москва вже дуже довгий час лише паразитно українськими соками. Сьогодні більшовицька Москва хвалиться найпередовішою в світі культурою, але мовчить про те, що цілими віками московську культуру підтримували й підносили власне українці, що заманені різними багатами та застрашені карами переходили до Москви на службу...

Все це автор досить детально розповідає в дальших частинах книжки, де мова про литовську, польську й московську доби розвитку української літературної мови. "Польська квітнет латинською, Литва квітнет русичиною", говорить в одному вірші того часу. Литва політично володіла Україною, а Україна володіла Литвою культурно, тому там був і закон, що "писар земський маєт поруську літерами і слови руськими всі листи виписи й поли писати, а не іншим язиком і слови".

"Та коли з Литвою зв'язалася Польща, вона й почала вперте переслідування й понижування української мови. Потім такі самі переслідування повела й Москва. І прийшли важкі-важкі хвилини для українського народу й української мови. Тільки врели-годили виходили хвилини легші, коли українська мова спокійніше відлихала. І в таких хвилинах вона намагалася надолганати втрачене. Саме в таку відвішну хвилину дійшла до голосу з деяким спізненням українська народна мова, що здобувала собі щораз більше права і стала врешті загальнонаціональною літературною мовою, переживаючи хвилини розквіту та знову занепад під чужим гнетом. І так аж до сьогодні. А сьогодні української мови на рідних землях, шоправа, не забороняють, навіть книжки та газети нею друкують, але це не з любови й пошани до неї. Не мігши вже більше заперечувати української мови по скільки невдалим намаганнях, Москва почала різними партійними указами щораз більше підганяти її під свідливо советський шаблон, тобто під московську мову, та й обдирати її з чисто українських ознак. Отже, намагання ліквідувати українську мову вже не простою забороною, але руйнуванням із середини. І пішла насильна орієнтація української літературної мови на мову російську. Багато українських прагматичностей оголошено за полонізами, а хто її живив, той шкідник, бо полонізає нашу мову. А крім того Москва обмежила права української мови до мінімуму. До народних і середніх шкіл знову запровадила російську мову, а число годин її постійно збільшувала. В так званих "українських університетах" викладав мова переважно російська. Звукове кіно і радіо на 75 від. в російській мові. Все українське почали дошкульно цькувати, а все російське являло силою підтримувати, чому багато навіть визначних осіб перестало говорити по-українськи а багато вчених перестали писати, бо ніхто не знав, де границя наблизення української мови до російської."

В дальших розділах автор говорить про головні ознаки соборності української мови, при чому одначе соборність розуміє дуже однобічно, і не с між іншим слаба сторінка автора й книжки. Даді подас оцінку літературної мови окремих шкільників, давніших і новіших (теж однобічно), історію українського правопису від доісторичного "руського писемства" починаючи, на останньому московському правописі для України кінчаючи. Найкращим одначе з новітніх правописів автор вважає правопис, що його склав професор Київського університету Іван Огієнко 1919 року. Це на думку автора і є "основа будучого академічного правопису". Всі інші правописи, очевидно гіршіші, автор оцінює з того становища, чи даний правопис більше чи менше спирається на Огієнковому правописі від 1919 року. Так званий загально "академічний правопис" від 1929 року автор оцінює негативно, бо Правовисна Комісія, що його складала, "пішла проти постанови

Академії Наук на уступки Галичині" й багато західноукраїнського таки, на превеликий біль автора, прийняла. Автор думає, що ця Харківська Правовисна Конференція переступила своє завдання, бо прийняла, як компроміс для Галичини правили писання "г" і "г'", "л" і "л'", од, як Академія Наук постановила була писати тільки "г" і "г'", отже за правописом Огієнка від 1919 р. З цих же самих причин автор схвалює правопис Андрія Хвилі від 1933 року, бо він виключив "г" і "л'" і найновіший правопис від 1945 року, бо в нім "збережені народні засади правопису", "ного близькість до вимови широким мас", отже тільки "г" і "л'". Правопис і вимову цих звуків автор вважає "багатовіковою традицією всього українського народу" за винятком, очевидно, Галичини, який автор чомусь ніяких прав признати не має охоти. Та й взагалі до Галичини, до західноукраїнських земель автор чомусь не має симпатій, дарма, що постійно говорить про соборність, яку, як ми вже гадували, бере однобічно. Не тому я так говорю, що я мовляв, "ображений галичанин", а тому, що соборність у нас розуміють трохи інакше.

Таку саму однобічність визнає автор і в інших розділах, де згадує про західно-українські землі, особливо в статті про "Вплив України на Галичину", так наче б Галичина була щось інше і не належала до України, чи не була Україною. Там автор говорить про т. зв. "святотворську партію", про "духовий кодон від схиломатиків", про те, що Шевченкові твори не мали поширення в Галичині та що вони мало кого зацікавляли, що галичани не може правильно читати творів наддніпрянських поетів, а наддніпрянці галицькі, і т. і. Галичина, на думку автора, стала на соборницькі позиції в ділянці літературної мови й правопису аж десь від 1933 року, коли Іван Огієнко почав видавати "Рідну Мову", вплив якої на літературну мову Галичини був показаний і сильний"... Звичайно, не станемо заперечувати впливу "Рідної Мови" в Галичині, одначе мусять сказати, що впливи східноукраїнської літературної мови почалися далеко ще до появи "Рідної Мови", бо вже в двадцятих роках і то безпосередньо з творів українських письменників. Це впливи шоправа новітньо, але постійно. Досить пригадати до творів західноукраїнських поетів і письменників. А такі галицькі з походження поети, як Гордієнський, Ант поєвич, Іванів та інші вчилися й навчилися української літературної мови від таких східноукраїнських поетів, як Тичина, Рильський, Зеров та інші. Академічний правопис від 1929 р. почали поширювати в Галичині насамперед львівські студенти та преса української молоді, як "Вогні", "Студентський шлях", "Обрії" та інші, що не тільки почали вживати того правопису. Потім прийшла і "Рідна мова" на підготований ґрунт, і внесла і свою частину.

Статтею про працю "Рідної мови" в Галичині та про її редактора проф. Івана Огієнка, а потім післямовою автора та віршем "Тернистим шляхом" автор закінчує цю частину книжки, яка сьогодні вже потрібна.

Накінців хотілося б сказати кілька слів про мову автора. Треба признати, що автор лише гарною літературною мовою, простим і ясним популярним стилем, що аж присмоє читати, проте і в нього трапляються огріхи, яких літературна мова або взагалі не визнає або дуже рідка, нпр. такі форми, як "усіма вважалося" не належить до загальноживаних, "власне кажучи", це русизм (собственно говоря), "тори", це по нашому рейки, "позос'яється" — з польської мови (позостане). А вже зовсім неправильно виптий вислів "поборник", яким автор називає редактора "Рідної мови" в т. кому розуміє, що Огієнко був "поборник", гасло: "Для одного народу — одна літературна мова й один правопис". Поборник, то той, що поборєє щось, борється проти чогось, а не захищає, поширює. Значить, Огієнко в "оповів гасло: "Для одного народу — одна літературна мова"...

Неприсмоє вражє в цій книжці і авторове негативне ставлення до гетьмана Мазепи. Це вперше стрічасмо таке ставлення українського патріота і соборника, а ще до того людини на високому становищі — до Мазепи. Наші історики всяко розважали політику Мазепи, але ніхто з них не сказав, як Митрополит Іларіон, що Мазепа "назавед 20 літ вірно служив Москві й силою тягнув до того ж і Церкву, і всю Україну". І ніхто не сказав теж, що цей гетьман "реально творив в Україні традицію вірного служіння Москві" та що "про його мрії самостійної України ніхто ніколи не чув", що Мазепа нічого не зробив "для творення своєї української літературної мови". Та Мазепа був політик, не

сягнень видатних людей української землі, людей сучасности. Мова йде про такі матеріали, як "Творці епохи" (про українських учених: Богомольця й Бардаха) та "Імпера ор советської археології" (про акад. Тр. Лисенка). Сюди ж входить певною мірою і сталя "Вони тереможуть" — про український оперний ансамбль Б. Пюрна. Це справді живий матеріал про живих людей, діяльність і осяги яких повинні бути відомі кожному українцеві..."

Далі автор робить декілька зауваг і побажань, схвалює те, що "журнал хоче служити молоді не менше, як і старшому громадянству" і кінчає таким висновком: "...Перше число місячника свідчить, що інціяри цього видання хочуть не лише формально висловити існуючу досі прогалину щодо такого роду журналу, а прагнуть дійсно давати до рук читача цікаву і корисну літературу".

"НАШ ВІК", ТОРОНТО, КАНАДА

Цей тижневик в числі від 15. 4. 50 р. містить рецензію на три перші числа нашого журналу. Ця рецензія найменш прихильна, наскрізь тенденційна, з дрібними придирками (напр. чому Т. Осемачка написав у повісті хаврашок, а не хаврашок) і рекомендаційні.

Автор рецензії засуджує також намагання редакції "Н. Д." прислухуватись до бажань читачів, роблячи дивний висновок: "Такі заповідання ласки... не вийдуть на добро журналові і на здоров'я редакції..."

Рецензія без підпису, що дає право вважати її за твор головного редактора Д. Кислиці.

Цей самий часопис від 20. 5. 50 р. містить другу рецензію (на травневе число "Н. Д."). Ця рецензія написана вже в цілком іншому стилі. Рецензент стверджує, що "в-во і редактор м. сячника "Н. Д." засвідчили це вертим числом журналу своєю виваженістю і непохитістю. Як і попередні числа, журнал своїм оформленням, ілюстраціями різноманітного характеру і з різних світів справляє добре враження".

Далі йде розгляд змісту і оцінка матеріалу четвертого числа. При цьому дуже добре оцінено спогад Т. Осемачки "Перед некількома знайомих", "Україна в англомовних енциклопедіях" В. Жуківського та репортаж і поезії Г. Черинь. Є деякі й критичні зауваги.

"БЕЛАРУСЬКІ ЕМІГРАНТИ", ТОРОНТО, КАНАДА

В ч. 426 білоруського місячника вміщено досить довгу рецензію п. Сіманчука, в якій автор докладно розглядає всі матеріали першого числа, що стосуються Білорусі. Але в кінці рецензії автор робить також дивний висновок: "...Треба з прикритістю відзначити, що цей часопис, який так добре поставився до білорусів, уже з першого числа не обминув свого українського "супернаціоналізму" у нотатці про "Слово о полку Ігоревім", присвоюючи безоговорно цей славний твір собі, що, як відомо, є справою вельми й вельми необґрунтованою фактами".

Нас це справді дивує. Ми вважали, що кожен народ, в т. ч. й білоруський, має безліч фактів з свого власного славного минулого. Його треба лише хотіти вивчати і відповідно використати для своєї визвольної справи. Тому нас дивує, що шановний автор рецензії шукає славного минулого братнього нам білоруського народу над Доном, а не на територіях, які здавних давних заселяли слов'янські племена, які хоч і підлягали київським князям, але пізніше створили білоруську націю.

Не зведе цього супернаціоналізмом, але... дивуємось і не розуміємо.

"УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС", ВІННІПЕГ, КАНАДА

Цей поважний тижневик в числі від 10. 5. 50 р. містить велику рецензію на перші три числа "Н. Д." Автор рецензії Ол. Гай-Головко, вітаючи вихід "Н. Д." широко обговорює потребу безпартійного незалежного журналу, заявляючи, що "містці й мистецтво — є власністю всього народу". Автор згадує, що вже в нас були всякі видання, які "були розломом цеглин, вивалених з загальної будівлі, і тому скоро роздушені часом напівдорозі". Автор стверджує, що "цей журнал на

відтинку мистецтва, культури й науки є міцною цеглиною в нашій загальній будівлі і побажємо йому бути таким далі. Лише при цій умові він стане довговічним, поцінованим, любленим українцями. — Радіємо, що треє число відзначається більшим соборництвом щодо автентичності, посередності й залучення визначних імен, різноманітністю мистецьких жанрів і напрямків і більшою вибагливістю до матеріалу".

Далі автор рецензії перелічує імена своїх об'єктів "Н. Д." та їх твори і висловлює побажання, щоб "Н. Д." знайомили своїх читачів з сучасною американською та канадсько-європейською літературою, мистецтвом, фільмом тощо.

"ВІСТІ", БЮЛЕТЕНЬ УРС НА КАНАДУ, ТОРОНТО, КАНАДА

Цей часопис в ч. 4 за 1950 р. містить рецензію на перші чотири числа "Н. Д." Обговорюючи завдання журналу та його зміст, підкреслюючи повнапартійність "Н. Д." та акуратність виходу чергових чисел, в рецензії між іншим говориться: "З усіх чотирьох чисел журналу всі любов'ю до українця і України, всі вірою в наші українські сили, а поруч з цим ми сподіваємося й любов до наших нових батьківщин — Канади й ЗЛА. Одним словом, "Н. Д." — журнал, який намагасться будувати й сіяти любов, а не щось руйнувати й поширювати ненависть".

"УКРАЇНСЬКЕ ЖИТТЯ", ТОРОНТО, КАНАДА

Не лишалися ми й поза увагою московської агентури в Канаді, яка видає по-українськи висхідні російські газети "Українське Життя" в Торонто та "Українське слово" у Ешвілвісі.

"У. Ж." в числі за 25. 5. ц. р. привітало "Н. Д." цією подвійною інвалткою. Його інвалткою під заголовком "Дніпетрська культур-регерія складається: 1) з московсько-ольневницької лайки першої якості, 2) з гумору, який весь у тому, що автор вживає незчисленну кількість лайок (лайок мабуть більше, як слів) і 3) з нескрутуваним нитатом (на прогресивному базарі, мовляв, і бовтати за свіжі яйця купляють!).

Попадає там в першу чергу давно знавандієному Н. Волниязові, потім Г. Черинь, Б. Олександрову, Т. Осемачці, Ир Савутичові. До Осемачки навіть особлива любов виявлена: його нитатом аж тричі!

Всі співробітники "Н. Д.", які згадані в цій російській газеті, признають, що їх авторитет серед "прогресивних" читачів значно підірвано. Але щоб його остаточно знищити і збільшити число читачів "прогресивної преси" в Канаді, то радимо редакторам "У. Ж." не цувати наші твори по часинах, а передрукувати їх цілком. Ті тільки канадійські українці-комуністи за їх з туркани темні примхливими відразу побачать нашу неміч і всю "красу й велич комунізму". "Н. Д." тоді незалежно впадуть, а "У. Ж." подоють свій наклади.

Щодо подяки за увагу, то нехай "У. Ж." не турбується — вона безперечно буде. Т. Осемачка закінчив уже повість "Шлях до двору" і вона скоро вийде в друку. Це буде першим основним блоком в домашньому комунізму в Канаді і ЗЛА. Не лишаться в боргу й інші співробітники, особливо Н. Волнияз, який готує вже відповідний водручок для "старшого брата" і його намітів.

Як бачимо преса всіх політичних напрямків і партій (в Канаді і в Європі) відступила на повну "Нових Днів". Вся ця преса майже одностайно схвалює надшляхетні і соборницький курс журналу, позитивно його оцінює і сподівається, що "Нові Дні" стануть журналом всієї української еміграції.

Нерозуміло нам тільки одне: як могло статися так, що численна в Канаді і ЗЛА католицька преса, яка тепер значно підсилена новопробудимми, а також преса ОУН(р) в Канаді, "випадково не помітили", що вийшло вже 5-те число журналу... Не сміємо думати, що це плян чи тенденція, але не можемо й вірити, що не випадковість чи нерозуміння журналістичної практики, що бідній бібліографічна нотатка дається й тоді, коли якийсь видання й не підтримується. Але віримо, що з часом і це випростується.

АВТОРСЬКИЙ ВЕЧІР УЛАСА САМЧУКА

Ми в свій час уже повідомляли наших читачів про те, що У. Самчук тепер активно працює над другим томом свого великого роману "Ост". Минулого місяця торонтонтські українці мали нагоду слухати уривки з другого тому "Осту" в читанні самого автора.

Авторський виступ відбувся в гімнастичній залі Православного Катедрального Храму св. Володимира. Перед читанням твору письменник виголосив доповідь на тему: "Літературно-мистецька творчість". В доповіді автор підкреслив значення літературно-мистецької творчості, зокрема письменницької, для зрушення людської думки, особливо натискаючи на те, щ наша молодь, яка часто захоплюється легенькою фразеологією, безсила зрушити застоєні мислі. Про значення слова, як виразу людської думки, свідчить вся доба нашого відродження, починаючи від Сквороди й Котляревського і кінчаючи М. Хвильовим, проти ідей якого, висловлених у його творах, сучасна Росія мусіла виставити свою поліцію й війсьсько, щоб фізичною силою перешкодити поширенню тих ідей серед нашого народу.

Письменник висловив думку, що скоро прийде той час, коли наше громадянство належно оцінить вагу літератури в розвитку нації, а особливо у формуванні її світогляду, і тоді література займе належне її місце в нашому громадському житті.

Після доповіді, автор прочитав два розділи з другого тому "Осту", що має загальну назву "Темнота". З прочитаних уривків можна здогадуватись, що другий том "Осту", має на меті показати російську тактику в оволодінні Україною, як країною, яка або стане на перехоці Росії в її змаганні за монополію в світі, або постачить Росії матеріальні й людські резерви для її імперіяльної політики.

Письменник був тепло зустрінутий публікою, яка виявила велике зацікавлення працею автора над цим великим твором. Як довідуємось, У. Самчук довів другий том "Осту" до 400 сторінок.

**АВТОРСЬКИЙ ВИСТУП Т. ОСЬМАЧКИ
В ТОРОНТІ**

Заходом українських письменників і журналістів, точніше заходом ініціативного гуртка для створення Літературно-Мистецького Клубу в Торонті, 21 травня відбувся у великій залі Українського Відділу Канадійського Легіону літературний вечір відомого вже канадійській публіці Т. Осьмачки.

Вечір відкрив письменник В. Софронів-Левицький, після вступного слова якого, виступив, зустрінутий рясними оплесками, Т. Осьмачка. Письменник почав свій виступ з реферату про завдання літератури в духовому роз-

витку людства, зокрема в житті українського народу. Після доповіді автор прочитав декілька розділів з свого нового твору "Плян до двору". Як відомо, тема цього твору — руїна українського села в добу соціалізації України, себто в роках 1929-1934.

Напружена драматична дія повісті, написаної на фактичному матеріалі найжахливішої в нашій історії доби, тримала в напрузі всіх слухачів. В міру читання ставало ясно, що "Плян до двору" — твір, що в мистецьких образах розкриває до нюансів всю несамовито-кошмарну і витончено-жорстоку систему підсоветського життя. Досі ми ще не мали твору, який би так глибоко розкривав советську диктатуру.

Після прочитання твору почалось обговорення його. Промовці відзначили вартість повісті "Плян до двору" і висловлювали думку про потребу негайно видати цю книжку не тільки в українській мові, а й у перекладі на англійську.

Крім того промовці особливо підкреслювали потребу частішого влаштування таких вечорів-зустрічей громадянства з творцями нашої літератури й мистецтва.

Наприкінці вечора ред. Б. Гошовський повідомив присутніх, що вечір Т. Осьмачки є починком праці Літературно-Мистецького Клубу в Торонті, який тепер організується і опрацьовує плян дальшої праці.

Не зважаючи на не цілком сприятливі умови, на вечір прибула досить численна публіка (понад півторааста осіб) переважно новоприбулої інтелігенції, особливо молоді (переважно пластуни). Приємністю був також факт, що на вечорі була численно представлена і т. зв. старо-канадійська українська інтелігенція, яка особливо тепло сприймала твір нашого визначного письменника.

**Т. ОСЬМАЧКА ПІДПИСАВ ДОГОВІР
НА ВИДАННЯ ПОВІСТІ "ПЛЯН ДО ДВОРУ"**

Український Відділ Канадійського Легіону в Торонті виявив надзвичайно цінну ініціативу і погодився своїм коштом видати новий твір Т. Осьмачки, повість "Плян до двору". Голова Відділу п. Павлюк сказав: "Використаймо хоч частину грошей, які надходять до нашої каси, на велике й благородне діло". Ініціативу голови відділу п. Павлюка підтримали п. п. Фодчук, Артимко, Скорохід, Погорецький та інші і в наслідок цього 29. 5. 50 р. Т. Осьмачка підписав з Українським Відділом Канадійського Легіону угоду про видання книжки, яка скоро вже вийде з друку.

Не сумніваємось, що Легіон цим своїм вчинком викличе до себе симпатію й повагу всього українського громадянства. Справді, легіонери-українці показали багатьом, як треба без зайвих патріотичних фраз практично творити українську культуру й політику.

ОЛЕКСА СТЕФАНОВИЧ ЗАВІТАЄ ДО ТОРОНТА

Один з найбільш оригінальних у своєму стилі й мисленні поетів, Олекса Стефанович — автор збірок: "Поезії" (1929), "Стефанос" (1938), і "Кінецьсвітнє" (готується до друку) — в першій половині червня має приїхати до Торонта.

Якщо б вдалося йому влаштувати авторський виступ, то торонтонська публіка мала б нагоду познайомитись вч-на-вч з цим цікавим автором, який розглядає нашу добу, як апокаліптичний витвір. Сучасну трагедію нашої батьківщини О. Стефанович розглядає також як апокаліптичні муки:

"Страшних Судів сторона.

Рівнина Апокаліпси", —

говорить поет. Та було б хибно вважати О. Стефановича за песиміста. Він вірить у краще майбутнє, яке ми виборомо:

"...Горі імієм серця!"

Во ім'я змагу й Отця

І Сина й Святого Духа".

Віriamo, що ініціативна група літературно-мистецького клубу зробить нам другу приємність (після авторського вечора Т. Осьмачки) і влаштує ще й авторський вечір Олекси Стефановича.

Т. ОСЬМАЧКА ПРИСТУПИВ ДО ПРАЦІ НАД РОМАНОМ ПРО ОТАМАНА ЗЕЛЕНОГО

29. 5. ц. р. перед поворотом до ЗДА Т. Осьмачка відвідав нашу редакцію і поділився з нами вісткою, що підготовча праця до його нового роману "Отаман Зелений" вже закінчена. Лишається впорядкувати тільки деякі хронологічні матеріали. На цю тему ми вже мали декілька розмов з письменником, який вважає отамана Зеленого за "одну з найсвітліших постатей українських визвольних змагань", тому радо ділимося цією радісною вісткою з нашими читачами.

Теодосій Осьмачка заявив: "Українська козацька зброя мене завжди цікавила й цікавить і праця над романом про отамана Зеленого дасть мені велику радість і вдоволення".

Отаман Зелений був великий український патріот, що в роки визвольних змагань по-геройськи боронив Україну від наступу московської комуні. Район його дій: Київ, Черкаси, Трипілля. Цю місцевість як і багатьох учасників тих подій, Т. Осьмачка знає в деталях і тому треба сподіватися, що роман "Отаман Зелений" вийде з-під його пера художньо й історично правдивий.

Між іншим, нагадуємо нашим читачам, що отаман Зелений був найбільш зненавиджений большевизмом за його непримириму протиросійську настанову, а особливо за повний розгром і винищення доноги під Трипіллям декількох полків ЧОН (Часті Особого Назначення), які складались з київських комсомольців і комуністів (переважно жида). Українські й російські письменники, яких тепер в СРСР затавровано космополітами, в свій час створили цілий ряд літературних творів, в яких отамана Зеленого оплюгавлено, а керівників розгромленого ЧОН-у, зокрема Мішу Ратманського, ідеалізовано, як народних героїв. До таких творів належить відома поема Л. Первомайського (тепер уже "безродний космополіт") "Трипільська Трагедія". На цю ж тему був створений і фільм (цеї ж назви). Російська окупаційна влада робила все можливе, щоб знищити "міт про Зеленого". В 1929-1933 роках зничайного доносу, що якась особа колись бачила Зеленого чи когось із близьких йому людей, вистачало, щоб така людина була ліквідована.

Це все дає підставу запевняти, що майбутній твір Теодосія Осьмачки матиме не тільки художнє, а й велике політичне значення. Особливо він матиме велику вагу у формуванні світогляду нашої молоді.

Ще раз: хто зна, чи без договору про видання "Пляну до двору" Т. Осьмачка мав би духову й фізичну силу взятися за "Отамана Зеленого". Справді, Український Відділ Канадійського Легіону зробив добре й велике діло.

Ще раз: хто зна, чи без договору про видання "Пляну до двору" Т. Осьмачка мав би духову й фізичну силу взятися за "Отамана Зеленого". Справді, Український Відділ Канадійського Легіону зробив добре й велике діло.

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ КЛЮБ В ЕДМОНТОНІ

В Едмонтоні (Західня Канада) створено український Літературно-Мистецький Клуб. На установчих зборах було присутніх понад 30 осіб, переважно письменники, журналісти, мистці та особи, які цікавляться українською культурою. Збори під проводом ред. І. Гімчука прийняли статут Клубу і вибрали управу в такому складі: артист-маляр В. Залуцький — голова, поет В. Купченко — заступник голови, поет В. Скорупський — секретар, п. Ю. Стефанік — скарбник, журналістка и відома громадська діячка Дарія Янда — господар.

Після офіційної частини розпочато і працю: артист-маляр І. Кейван прочитав доповідь про українського графіка Юрія Гарбута, присвячену тридцятим роковинам смерті цього великого українського мистця.

Другі сходи Клубу відбулись 27. 5. ц. р. на яких поет Віктор Купченко прочитав доповідь на тему: "Нарис української канадійської літератури".

ЕМІГРАЦІЙНЕ ВИДАННЯ ТВОРІВ АКАДЕ- МІКА ПАВЛА ТИЧИНИ

В-во "Україна" в Німеччині видає "Соняшні клярнети" Павла Тичини. Як говорять видавці, в цій книжці перед читачем стане "не Тичина — співець Сталіна, не Тичина — міністр освіти УРСР, не Тичина скалічений і спотворений — ні, Тичина — великий поет українського народу..."

Про потребу такого видання не може бути двох думок, бо ті твори П. Тичини, які в свій час зробили величезний вплив на розвиток української поезії і на формування українського світогляду багатьох вчорашніх малоросів, в СРСР давно вилучено і їх мало знає не тільки наша (навіть т. з. підсоветська) молодь, а й старше громадянство.

В СРСР все можливе. Там можуть коня замість вівса привчити сало їсти, а Тичину "привчили" замість українського прапора оспівувати російську червону онучу. В тому й є "непереможна сила будованого соціалізму".

ВІД БРАТСТВА КАРПАТСЬКИХ СІЧОВИКІВ

Управа Братства ухвалила видати ювілейний альманах, присвячений 15-річчю самостійності Карпатської України. Гривід Братства вважає видання альманаху за загальну справу, тому закликає всіх бажаючих взяти участь у збиранні матеріалів, редагуванні й видаванні зголоситись до управи Братства.

Гривід Братства проголосив конкурс на проєкт пропам'ятної відзнаки-хреста Карпатської Січі. Комбінація й підбір емблем залишається до вибору самим мистцям. Проєкти надсилати до 1-го липня ц. р. на адресу Братства: В. Тимо, 157 Лісгар Стр., Торонто, Онт., Канада.

КАТАЛОГ УКРАЇНСЬКИХ ПОШТОВИХ МАРОК

Поштовий відділ фінансового ресорту Української Національної Ради готує на кінець червня ц. р. видання першого в українській мові

підручника-каталогу українських поштових марок в двох частинах за зразком світових філіателістичних каталогів: Шкота, Цумштайна, Міхля, Іверта та інших.

В каталозі будуть обговорені та оцінені не тільки всі українські державні поштові випуски, до речі, вже доволі точно оброблені чужими філіателістичними каталогами, але теж всі марки екзильних урядів, військових формацій, повстанської і підпільної пошти, добродійні, таборові і пам'яткові від найдавніших часів. Крім того і всі випуски земських пошт в Україні 1866 і пізніших років, а врешті поштової марки німецької окупації в Україні в часі останньої війни, як теж большевицької окупації галичини і Карпатської України.

Широкий вступ до підручника ознайомить читача про народження і історію поштової марки, технічний процес її повстання, про роди марок і основи колекціонування. В каталозі буде подана література на українські філіателістичні теми в різних мовах світу, словник українських філіателістичних термінів і філіателістична карта України. В тексті будуть поміщені відбитки всіх обговорених марок (понад 300 зразків).

Ціна каталогу в передплаті становить рівновартість одного американського долара за кожен частину. Ціна після видання буде, з огляду на великі кошта друку, значно вища.

Всі українці, кожна українська родина, повинні негайно надіслати передплату на каталог, щоб вможливити його появу. Ціна передплати (за обидві книжки): \$2.20.

Передплату в Канаді приймає: Д-р Степан Росоха, 157 Лісгар Ст., Торонто, Онт.

З НАУКИ Й ТЕХНІКИ

НОВА РЕЧОВИНА, СИЛЬНІША ЗА ВСІ ВІТАМІНИ

Американське Хемічне Т-во недавно повідомило про відкриття нової речовини, яку назвали ауреосінін. Ця речовина належить до групи т. зв. антибіотиків і своїми властивостями перевищує всі відомі досі вітаміни. Наприклад, коли п'ять фунтів цієї речовини додати до одної тонни корму, то це збільшує ріст свиней і птиці, які той корм з'їдуть, на 50 відс.

Тепер роблять досвіди з впливом ауреосініну на ріст недорозвинених чи виснажених дітей. Між іншим ауреосінін відомий був давніше, але досі знали, що він подібно до пеніциліну і стрептоміцину та інших ліків, які виготовляються з плісняви, є гарним ліком від пошечених хвороб. Вплив його на ріст живих істот встановлено зовсім недавно і це наводить вчених на думку, що й інші антибіотики, як звуть всі речовини, добути з плісняви і користі тим, що вони вбивають бактерії, мають подібні властивості. Крім того, факт, що ауреосінін припиняє розвиток бактерій і одразу сприяє рос.ові організм, дає підставу сподіватися, що він може мати й ще одну властивість: припинити ненормальний ріст.

Таким чином нова речовина має велике теоретичне значення, а крім того й практичне, бо може в короткій час збільшити світові запаси м'яса.

Добувають ауреосінін із шляхетної звичайного ґрунту.

ЛІКУВАЛЬНІ ВЛАСТИВОСТІ ЧАСНИКУ

Вже давно відомо, що часник дуже багатий на вітаміни "С" і дуже впливає на лікування таких хвороб, як шинга. Крім того відома вартість часнику при лікуванні туберкульозу. Не тільки лікарі, а й наші селяни з давніх-давен влаштовують часник за дуже поміччю при лікуванні цієї хвороби. Коли в останні десятиліття почалися масові вивози наших людей у шівнічні табори, то кожна родина намагалася забезпечити засланців не тільки теплими одягом, а й часником, як засобом проти шинги, яка розм'ячувала кістки до такої міри, що людина поступово, але певременно йшла до неминучої смерті.

Недавно американські лікарі відкрили в часнику ще одну невідому досі лікувальну властивість: часник помічний при артеріо-склерозі (затвердіння жила), хвороба на яку досі майже не було ліків. Це відкриття надає часникові ще більшого значення.

Цікаво, що часник відомий людям ще з найдавніших часів і колись він споживався у дуже великих кількостях. Відомий наприклад в історії факт, що основою такою робітників при будові єгипетських пірамід був часник. Останні відкриття збільшують зацікавленість цією рослиною і можна сподіватись, що споживання його знову зросте.

ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЕВНИХ РЕШТОК

В штаті Алабама (ЗДА) будується великий державний деревний завод, який перероблятиме деревні відходи (напр. трини з тартаків, чи гілля після прощитки лісів) на патоку для годівлі худоби. Патока, виготовлена з дерева, має багато поживних вартостей і один завод в ЗДА вже довгий час виробляє її.

Будова другого заводу дасть змогу поглибити досвіди і може в скорому часі дерево стане цінною поживою для худоби.

Заплативши за "Нові Дні" й приєднавши нового передплатника — кладете чергову цеглину в будову надпартійного видання.

Говоримо це з власного маленького досвіду, бо сьогодні ми всім тим, які так палко запевняли себе й інших, що "Нові Дні" впадуть і призначали навіть час того падіння, скажемо, що наш журнал уже здобув те найменше число читачів, без якого він не зміг би встояти. Отже, ми не падаємо й падати не маємо наміру.

Тут ще раз підкреслимо те, що ми вже пару разів висловили в інших часописах: ми не маємо серед своїх передплатників тієї категорії людей, яка вважає себе еміграційною "сметанкою". Ми тримаємось на простих роботящих людях, людях скромних і працьовитих, людях патріотичних, але не на "урапатріотах". Коли серед наших передплатників і є інтелігент, то це скромний учитель (тільки не "професор"), або працьовитий інженер чи лікар (ніколи не "доктор" чи "магістер") і вряди-годи й священик. Одним словом, такий склад передплатників, як і у всіх інших часописах. Коли декілька місяців перед цим ми виразно заявили про це в одній з газет, то це викликало цілу хвилю гніву, але ми того не боялись і не боїмось, бо та категорія людей справи нашої культури, а в тому й долі нашого журналу, не вирішувала й не вирішує, тому їх ставлення до нас на наш розвиток не вплине.

Ті сміливці, які не зважаючи на всі "процтва" "Нові Дні" передплатили і чимсь допомогли в їх розбудові, очевидно є прихильниками журналу. До цих щирих прихильників нашого журналу ми й звертаємось з одним всеобіймаючим проханням: **зробіть нашими прихильниками й інших! Зробіть так, щоб Ваш приятель став приятелем Вашого журналу, себто став його передплатником.** Досі ми не говорили про це так виразно. Ми чекали, щоб Ви мали змогу ознайомитись з журналом, впевнились у його напрямі й якостях, а до

певної міри й звикли до його. Тепер, після виходу в світ 5-го числа, ми це питання ставимо перед нашими читачами.

Коли Ваш приятель "Нові Дні" купує (а таких лише в одному Торонті є коло 150 осіб!), то Ви поясніть йому, що купуючи журнал він платить 30 центів, з яких видавництво має лише 14-15 центів, бо решта йде на відсоток продавцям, на пересилку, на зворот і зіпсуту частину примірників, на листування з продавцями тощо. Коли ж він передплатить "Нові Дні", то платити за примірник лише 25 центів і з того видавництво має 24 центи! Хіба ці порівняння не переконують кожного прихильника журналу, яким безперечно є кожен його читач?

"Нові Дні" ще так мало поширені, що здобути одного-двох передплатників не є трудностю. Ось, наприклад, одна тільки пані М. Квас з Торонта за якийсь місяць приєднала 15 нових передплатників, про що ми повідомляли в попередньому числі. Уявіть собі який би то був здобуток для журналу, коли б хоч сотня людей зробили те, що зробила пані Квас! Ми певні, що Ви тоді були б такі більше вдоволені нашим журналом, як тепер, бо видавництво мало б великі можливості поліпшити його. А на це не треба ані великої витрати часу, а тим більше коштів. Лиш благородне бажання допомогти поширенню культури серед наших людей...

Тож не гаймо часу! Приєднаймо кожен хоч одного-двох нових передплатників для "Нових Днів". Це стане запорукою дальшого зросту журналу і зменшення його вартості, що принесе користь впершу чергу Вам.

Це -- головна мета видавництва й редакції, але без Вашої допомоги вона для нас майже нездійснима.

Редакція

СПОРТ

Спортове т-во "Україна"-Торонто має цілком заслужену повагу українців не лише Торонта, а може навіть і цілої Канади. Своїми здобутками т-во справді може похвалитись. Ці здобутки очевидно спричинились і до зросту т-ва, яке на 1. 1. 1950 р. налічувало 238 членів, а на 28. 5. 50 р. вже 381. Поруч зі зростом членства, зростає й кількість спортивних ланок. Сьогодні "Україна"-Торонто має вже такі ланки: 1. Шахова, яка складається з 2-х груп - "А" -- 10 членів і "Б" -- 15 членів, 2. Настільного тенісу, яка має три дружини - дві чоловічих і одну жіночу, 3. Копаного м'яча, яка складається з трьох дружин - 1 (член Національної Ліги), 1Б та дружина доросту, 4. Відбиванкова, яка має три дружини - дві чоловічі й одна жіноча, 5. Кошиківкова.

Майже всі перелічені вище види спорту в Канаді належать до зимових видів, крім копаного м'яча, який є виключно літнім спортом, тому ми особливу увагу звернемо на ланку копаного м'яча. "Україна" розпочала свій сезон копаного м'яча в середині травня, граючи в найвищій класі провінції Онтаріо. До 28. 5.

50 р. "Україна" грала три рази і всі три рази виграла.

"Україна" 1Б по трьох грах за мистецтво 2-ї дивізії Сеньор Ліги стоїть на 6-му місці (на десята дружин). Також значні успіхи має дружина доросту. Доростом керує його опікун О. Желтвай (воротар 1 дружини). Багато праці в науку й тренування молодих змагунів вкладає й тренер О. Держко. В наслідок впертої й систематичної праці "Україна"-доріст стоїть на першому місці в таблиці змагань за мистецтво Ліги Доросту.

СТ "Україна"-Торонто все більше й більше здобуває собі прихильників серед найрізноманітніших шарів нашого громадянства. В її доміви можна зустріти людей різного віку, різних політичних поглядів, сюди заходять і повоприбулі і ті, які тут народилися. Якби т-во спромоглося на відповідне приміщення, то "Україна" стала б справді загально-українським спортивним клубом, в якому можна було б крім спортової праці провадити ще й виховну та культурно-освітню. Помешкання й гроші -- єдине, що стримує дальший розвиток праці т-ва.

НАЙКРАЩІ РЕЧІ І ПО НАЙНИЗЧИХ ЦІНАХ КУПИТЕ В УКРАЇНСЬКІЙ КРАМІНИЦІ

G. Luk's Electrical Appliance Company

Маємо великий вибір електричних й газових кухонь (Мофет стов), холодильників, пральних машин, машин до чищення підлог та килимів, радіоприймачів, диванів (честерфілди), п'яно-акордіони та інше.

ГАРАНТУЄМО: НИЗЬКІ ЦІНИ, ВИГІДНІ СПЛАТИ, ГАРНУ ОБСЛУГУ ТА ДОБРУ ЯКІСТЬ КУПЛЕНИХ У НАС РЕЧЕЙ.

797-799 DUNDAS STR. W. TORONTO, ONT.

— Телефон: WA 9228

АНГЛІЙСЬКІ СЛОВНИКИ Й ПІДРУЧНИКИ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ

АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК, Пол-
везка, поверх 50.000 слів та виразів. 792
ст. друку. Ціна 4.75, з пересилкою 5.00.

УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКИЙ СЛОВНИК,
д-ра Лева і Вербяного — 3.00.

АНГЛІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК,
д-ра Лева і Вербяного — 1.50.

ПІДРУЧНИК АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ, проф.
Юрія Луцького, нове поправлене ви-
дання — 2.50.

Українсько-англійська граматика,
Е. Шклянка — 1.50.

Словар чужих слів, д-ра Курелі і проф.
Чайковського — 1.50.

“ЛЕСТ КОЛ!” ОСТАННЯ ПРИГАДКА!

ВЕЛИКА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ, видання І.
Тиктора. Всюди \$12.00. В “Сурмі” ще
можете набути за \$10.00. Користайте
з опусту!

ЗАОЩАДІТЬ СОБІ ДВА ДОЛЯРИ! Два
доляри не легко приходять!

ПЕРШІ КРОКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ,
Фесенка — 1.00.

В Америці одно слово по-англійськи вар-
тує доляра. Навчіться одного слова за
день, за рік будете знати 365 нових слів.
Ви їх за 365 доларів не продали б. З доб-
рого словника можете навчитися більше,
як 365 слів на рік і будете багаті на
мову й гроші!

ВСІ ЦІ КНИЖКИ МОЖНА НАБУТИ
У КНИГАРНІ СУРМА.

Адреса:

11 Іст, 7-ма вулиця, Нью-Йорк, Н. Й. ЗДА.

ЧИТАЙТЕ! ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

єдиний в Канаді жіночий журнал

„ЖІНОЧИЙ СВІТ“

що охоплює собою всі ділянки
суспільного життя, цікаві для
українського жіноцтва.

“ЖІНОЧИЙ СВІТ” — сприяє розвитку
української духовної культури та зміц-
ненню нею загально-канадійської куль-
тури.

“ЖІНОЧИЙ СВІТ” — обслуговує україн-
ське жіноцтво, розсіяне по всьому світі.

“ЖІНОЧИЙ СВІТ” — допомагає у вихо-
ванні молодого покоління в дусі націо-
нальної свідомості.

“ЖІНОЧИЙ СВІТ” — знайомить із досяг-
неннями української літератури та мис-
тецтва, з українською народною твор-
чістю та традиціями.

“ЖІНОЧИЙ СВІТ” — інформує про ви-
значні події в житті українського жі-
ноцтва на громадському та культурному
полі.

“ЖІНОЧИЙ СВІТ” — дає поради в пита-
нях медичних, правних, господарчих та
інших.

Передплата на рік \$2.50.

Висилайте передплату на адресу адмі-
страції:

WOMEN'S WORLD

P.O. Box 3093, Winnipeg, Manitoba, Canada